СОВЕТ АРМИИН 50 ЖЭЛ



БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! 45-дахи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 46 (11644) | 1968 оной февралиин 23, пятница | Сэн 2 мүнгэн

Чехословакиин Коммунис партиин Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь
нүхэр Александр ДУБЧЕГТА

Чехословакиин Социалис Республикын Президент
нүхэр Антонин НОВОТНЫДО

Чехословакиин Социалис Республикын правительствын Түрүүлэгшэ
нүхэр Йозеф ЛЕНАРТДЭ

Прага

Хүндэтэ нүхэдүүд!

Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет таанадые, аха дүү чехословак арадые гайхамшагта үдэрөөртнэй—хархис хүсэнүүдые Чехословакиин ажалшадай илаһан түүхэтэ илалтын 20 жэлэй ойн баяраар амаршална.

Арадай демократическа байгуулалтые унагаахаар һэдэһэн буржуазна хархис хүсэнүүдые Чехословакиин ажалшад өөрынгөө дайшалхы хүтэлбэрилэгшэ—Коммунис партиингаа найдамтай хүтэлбэри доро 1948 оной февраль һарада һамна сохиһон юм. Февралиин илалта хүдэлмэришэн, таряашанай засаг тогтоон мандуулаад, орон дотороо социальна, экономическа шэнэдхэлгэнүүдые хэхэ зам гаргаһан, социалис ёһоор хүгжэхэ арга Чехословакида тодорхойлон олгоһон юм. Энэнь Эхэ оронойчгоо эрхэ байдалда марксизм-ленинизмын һургаалые зүбөөр хэрэглэдэг Чехословакиин алдарта Коммунис партиин политикын түгэс илалта болон бэелээ.

Чехословакиин Социалис Республикын ажалша, бэлиг түгэлдэр арад зон хани барисаата социалис оронуудтай бата харилсаа холбоо байгуулан, үнгэрөөшэ 20 жэлэй турша соо экономическа, нийтэ-политическэ ажабайдалайнгаа бүхы һалбаринуудта ехэ амжалта туйлаа. Чехословак арад хүгжэнги социалис общество байгуулхын тула Чехословакиин Коммунис партиин XIII съездын хараалһан программа амжалтатайгаар бэелүүлжэ байнхай.

Чехословакиин Социалис Республика социалис оронуудай агуу-ехэ бүлын эдэбхитэй гэшүүн болоод, арадуудай хоорондо эб найрамдал, хани барисаа бэхижүүлхэ хэрэгтэ горитой хубита нэмэрээ оруулна. Чехословакиин Коммунис парти—уласхоорондын коммунис, хүдэлмэришэнэй хүдэлөөе, империализмда эсэргүү бүхы хүсэнүүдые нэгэдхэн жагсаахын түлөө сэхэ шууд тэмсэнэ.

Үе сагай туршалга гаража шалгарһан, марксизм-ленинизмын, социалис интернационализмын гол ёһонуудта түшэглэдэг аха дүүгэй хани барисаан, түгэс харилсаа холбоон Советскэ Союзай, Социалис Чехословакиин арадуудые нэгэдхэн жагсаана. Совет хүнүүд аха дүү чехословак арадай амжалтануудаар үнэн зүрхэнһөө баясаад, Социалис Чехословакиие хүгжөөлгын талаар саашадаа амжалта туйлахыень хүсэнэ. Советскэ Союзай, Чехословакиин Социалис Республикын хоорондохи харилсаан хоёр driver оронoй аша тупада, хани барисаата социалис оронуудай аша туһада, бухы дэлхэй дээрэ социализмын, эб найрамдалай хэрэгэй илан мандахын түлөө саашадаашье хүгжэн бэхижэжэ байха гэжэ батаар этигэжэ байһанаа совет арад мэдүүлнэ.

Л. БРЕЖНЕВ,
КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь.

Н. ПОДГОРНЫЙ,
СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ.

А. КОСЫГИН,
СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ.

ҺҮҮЛЭЙ ҺОНИН

КПСС-эй делегаци Прага ерэбэ

ПРАГА. (ТАСС). Советскэ Союзай Коммунис партиин Центральна Комитедэй Генеральна секретарь Л. И. Брежнев түрүүтэй КПСС-эй делегаци февралиин 21-дэ эндэ ерээ.

КПСС-эй делегаци 1948 оной февраль һарада хархис хүсэнүүдые Чехословакиин ажалшадай илаһан сагһаа хойшо 20 жэлэй ойтой дашарамдуулан үнгэргэгдэхэ һайндэртэ хабаадалсахаяа Чехословакиин Коммунис партиин Центральна Комитедэй уряалаар Прага ерээ.

ПРАГА, февралиин 21. ТАСС-ай корреспондент Т. Мартынова ингэжэ дамжуулба.

1948 оной февраль һарада хархис хүсэнүүдые ажалшадай илаһан 20 жэлэй ойн һайндэрые социалис Чехословаки баяр баясхалантайгаар тэмдэглэбэ.

ХАНИНАРАЙ ҺАЙНДЭР

Прага, Братислава, Острава, Брно, Кошице хотонуудай үйлсэ, талмайнуудта, республикын бусадшье хото болон тосхонуудта гурбан үнгэтэй национальна тугууд, ягаан үнгэтэй партийна тугууд намилзана. Олон тоото транспарантнууд илалта түгэс Февралие магтан алдаршуулна.

Чехословакиин Коммунис партиин ЦК-гай Президиумэй заседани

ПРАГА. (ТАСС). Февралиин 19-дэ Чехословакиин Коммунис партиин ЦК-гай Президиумэй заседаниин болоһон тухай мэдээсэл эндэ толилогдоо.

Чехословакиин Коммунис партиин ЦК-гай Президиум КПЧ-гэй зохёожо байгаа программые зүбшэн хэлсээд, энэ документые зохёохо саашанхи гол асуудалнуудые тодорхойлһон байна.

КПЧ-гэй ЦК-гай секретарь Б. Коуцкий түрүүтэй КПЧ-гэй делегациие Будапештдэ үнгэргэгдэхэ коммунис, хүдэлмэришэнэй партинуудай консультативна уулзалгада эльгээхэ гэжэ КПЧ-гэй ЦК-гай Президиум шиидхээ.

СССР-эй ОБОРОНЫН МИНИСТРЭЙ ПРИКАЗ

...оной февралиин 23. *№21* *МОСКВА.*

...дүүд, матросууд, старшинанууд ба сер...нүүд, генералнууд болон адмиралнууд!

... Арми болон Флодой ветеранууд!

..., Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойе ...дэр политическэ ба ажалай ехэ дэб... байдалда баяртайгаар тэмдэглэжэ байна.

... засагай түлөө тэмсэлэй гал дүлэн соо... байгуулһан СССР-эй Зэбсэгтэ ... дайшалхы тугуудые граждан дай... хамгаалгын Агууехэ дайнай турша... һайханаар далбуулан гараа. ... түримхэй империалис дээрмэшэдтэй ... шанга байлдаануудай үедэ Октяб... хэрэгые аршалан хамгаалһан, Европын ... арадуудые фашис, империалис богсол... хэрэгтэ шиидхэхы хубитаяа оруул... нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлһэн ...

... Зэбсэгтэ Хүсэнүүд дайнай хойто тээхи жэл... оронoй арадуудай амгалан тайбан, аюул... хёрхо наринаар сахин жагсана. Коммунис ...ударидалгын, совет арадай шэн габьяата ... Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэймнай дайшалхы ша... ...гүй ехээр урган бадараа. Экономи... ...ын талаар Советскэ Союзай туйлаһан ...туйлалтанууд Арми болон Флодоо мүнөө са... зэбсэгээр, шэнэ техникээр хангаха арга ... моральна ба дайшалхы эрхим шанартай, ...гэжэлтэй совет сэрэгшэдэй—Эхэ оро... ...дэй найдамтай тарта байдаг.

... парти, Советскэ правительство ленинскэ ... гадаадын политика сэхэ шууд бэелүү... обороно хүсэ шадалые улам бэхи... шухала бүхы юумэ хэнэ. Агууехэ Ок... найдамтайгаар хамгаалхын тула, им... ...шүүлэй хорото аашануудһаа Совет... аюулгүй байдал хамгаалхын тула Арми ... ...гдашагүй дайшалхы хүсэн бүридүү... Арми, Далайн-Сэрэгэй Флот аха дүү со... ...дай арминуудтай хамта социализмын туйлалтануудые, уласхоорондын аюулгүй байдал ба бүгэдэ нийтын эб найдамдал сахин хамгаална.

Уласхоорондын мүнөөнэй орёо оршон байдалда дааһан зорилгонуудаа дүүргэхын түлөө харюусалгаяа Арми болон Флодой сэрэгшэд эли тодоор ойлгон мэдэрнэ. Коммунис партидаа, арад түмэндөө хизааргүй үнэн байдаг эдэ сэрэгшэд империалистнуудай хорото аашые һэримжэтэйгээр адаглан шэртэнэ, сэрэгэй шадабари мэргэжэлээ эсэшэ сусашагүй нарижуулан һайжаруулна, политическэ эрдэм болбосоролоо улам дээшэлүүлнэ, манай Эхэ оронoй нангин хилэнүүдтэ халдахаар забдаһан ямаршье ээрхэг этгээдые һамна бута сохихоор бэлэн байна.

Нүхэд солдадууд ба матросууд, сержантнууд болон старшинанууд, офицернүүд, генералнууд ба адмиралнууд!

Нүхэдүүд, Совет оронoй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй ветерануд!

Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойгоор—энэ арад бүгэдын һайндэрөөр дашарамдуулан, таанадые амаршалан, баяр хүргэнэб.

Сэрэгэй ба политическэ һуралсалдаа шэнэ амжалта туйлахыень, коммунизм байгуулжа байгаа Соведүүдэй оронииие хамгаалхаар хододоо бэлэн байхыень Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бүхы албатанда хүсэнэб.

Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой 50 жэлэй ойе тэмдэглэн, ЗАХИРХАМНИ:

Мүнөөдэр, февралиин 23-да, манай Эхэ оронoй ниислэл—баатар хото Москвада, союзна республиканuudай ниислэлнүүдтэ, тэрэшэлэн баатар хотонууд—Ленинград, Волгоград, Севастополь ба Одессэдэ, баатар хэрэм Брестдэ—артиллериин 50 буудалгаар салют үгэхэ.

Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй 50 жэлэй ой мандаха болтогой!

Коммунизм байгуулжа байгаа агууехэ совет арад мандаха болтогой!

Манай бүхы илалтануудые үүсхэгшэ, эмхидхэгшэ түрэл Коммунис партида алдар соло!

СССР-эй Оборонын министр,
Советскэ Союзай маршал А. ГРЕЧКО.

РЕПОРТАЖ

АЖАЛАЙ НЭГЭ ҮДЭР

Хайшаан харахада, сагаан саһаар хубсаланхай Зэдын уужам тала нэмжынэ. Тэрүү тэрэ бүри саана хонидой үбэлжөөнэй байранууд харлан тобойно. Тингээд саашаа Дабхарай шэлэ ара нюргаяа тэбхылгэн сайрана. Сэлмэг наратай үдэр энэ захагүй нэлэнхы тала дайда сагаан мүнгэн хуяг нэмэргэ хэдэрээд байһандал, нюдэ һаргамаар яларна.

Эгээл энэ Дабхарай шэлын хоёр гүбээгэй хоорондохи Хулага гэжэ газарта эхэ хонидой отара байрлаһаар үнинэй. Энэ отарые дүршэл шадабари ехэтэй, колхозой түрүү хонишодой нэгэн Данзан Галсанов даадаг юм.

Хүрэжэ ерэхэдэмнай, Данзанай отарынхид хурьгадаа хүхүүлжэ үнөө дүүргээгүй хэбэртэй, газаань нэгэшье хүн харагданатүй. Хонидой уужам ехэ дал, хурьгадай байхаар амяарлагдаһан олон таһалганууд соо һолоомо зузаанаар дэбдижэ бэлдэнхэй. Хони, хурьгадай байра дулаан. Ехэнүүд болоһон хурьгадынь бүлэг бүлэгөөрөө уужам таһалгада хаалгатай. Нарайнуудынь баһал тусгаар, эхэтэеэ хамта нэгэн-хоёроороо байна. Тиихэдэ бүри һая гараашадынь ганса гансаараа амяарлагданхай.

Хурьгашад абяатүйхэн өөрынгөө ажал бүтээнэ хэбэртэй. Тэдэнэй нэгэн, Бүтэд мүнөөдэр ехэл сүлөө забдагүй, үнгэрэгшэ һүни унтантүй шахуу түрэхэ хонидые манажа, хурьгадые абаа. Һая гараһан нарай хурьгадаа амыень залажа эхэдэнь хүхүүлнэ. Дэлэнгэйнь ноoһо хайшалжа сэбэрлэнэ. Тиигээд гэнтэ абяатүй байдал таһалдуулан:

— Вася Баатар хоёр хурьгадаа хүхүүлжэ дүүргэбэ гүт? Эхэнүүдынь эдеэлүүлхэеэ газаашаань гаргагты,—гэжэ Данзан хурьгашадтаа хандана.

— Бүтэдмаа, һүниндөө хэды хурьган гараа6?

— Хори нэгэдэхинь һая гараад хэбтэнэ.

Мүнөө жэл эндэхи хонишод 700 хурьга абажа түлжүүлхэ уялгатай.

Хонидынь мартын 15 болотор хурьгалжа дүүрэхээр хараалагдана.

— Хонид хэр дэлэнтэйгээр хурьгалнаб? Хурьгадаа абана гү? гээд асуухадамнай:

— Элдэб болоно даа. Заримаанинь хэды дэлэнтэйшье һаа, хурьгаяа хэрэгсээхэгүй, голохо. Үгышье һаа, дэлэнгүйгөөр түрэжэрхихэ,—гээд Данзан Галсанов харюусаба.

Нарай хурьгад!... Дүршэлтэй хүнүүдэй шадажа абаагүйдэ, яашье таарахатүй, ехэ хүндэ ажал. Эдэмнай олон жэлдэ хүдэлжэ мэргэжэһэн, шадамар бэрхэ хонишод шуу. Нарай хурьгадай үбшэлөө, үлбэртоо һаань, саг дарыдаань эмшэлээд орхихо түргэнэй туһаламжын аптечкэшье эндэ бэлэн. Ингэжэ халан хөөрэлдэжэ байхадамнай, үнөөхи Баатар гартаа һая гараһан хоёр нойтон хурьгадые баринхай, нэгэ хони дахуулжа хурьгадай байрала орожо ерэһээр, бэлдэгдээд байһан таһалгада шэрэхын тооной оруулба.

— Һүү-ү энэш хоёрые гаргаба гү?—гээд Бүтэдмаагай атаархан асуухада:

— Тиигээ, түрүүшымни эхир,—гэжэ омогорхон харюусаад, асарһан хонинойнгоо дэлэнгэйнь ноoһо хайшалжа, эхир хоёроо ээлжээлүүлэн хүхүүлжэ орохо.

Энэ жэлдэ Данзан Галсановай отарынхид үбһэ тэжээлээр элбэг. Хонидоо үдэр бүри шахуу тарган туранхайгаарнь илгажа, тамираа алдажа ябаашадыень газаагаа барижа, үбһэ, талха таряанай зүйл эдюулдэгынь һайшаалтай. Хонидынь тарганаар ондо орожо байна.

— Мүнөө бидэ 700 хони харууһалнабди. Февраль һарада хонидмай хурьгалжа эхилһэн юм. Мүнөө 200 гаран хурьган абтаба хаш. Юрэдөө үдэр бүри 20—30 хурьган гарана. Энэ жэл хурьгад бүтэн бүлеэнээр абтажа, түсэб даабаришье саг дороо бэелүүлэгдэхэ аабза. Тиихэдэ хонин бүриһөө 3 килограмм ноoһон хайшалагдаха. Үшөө сабшалангаа утэгжүүлхэ, үбһэ ехээр хуряаха, искусственна үрэжүүлгэ һайнаар хэхэ, байра байдалаа һэльбэн заһабарилха... Юрэдөө түхэреэн жэл соо хэхэ бүтээхэ ажалнай ехэ. Колхозой правлениин даалгажа үгэһэн 'ажахын гол баялиг—хонин һүрэгые һайнаар үсхэбэрилхэ, олошоруулхаһаа ондоо зорилго намда байхагүй,—гээд Данзан Галсанов хэлээ һэн.

Вл. ЖИГЖИТОВ.
Зэдын «Коммунизм» колхоз.

ҺАРА СОО—428 ЛИТР

СЭЛЭНГЭ. Владимир Гомбоев Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой Дунда-Бүхэнэй гүүртэ дээрэ һаалишанаар хүдэлдэг юм. Тэрэ ойн баярай жэлдэ үнеэн бүриһөө 4480 килограмм һү һаажа, аймаг дотороо эрхимлээ. Мүнөө жэл түрүү һаалишан үнеэн бүриһөө 4700 килограмм һү һаажа, табан жэлэй түсэбые болзорһоонь урид дүүргэхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулха гэжэ шиидэнхэй.

Нүхэр Гомбоев энэ уялгаяа амжалтатай бэелүүлнэ. Тэрэ январь һара соо үнеэн бүриһөө 428 килограмм һү һаагаа.

Манай корр.

США-гай правительствада эльгээһэн буруушаалга

СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерствын иимэ удхатай ното Москвадахи США-гай посольстводо февралиин 21-дэ барюулагдаа гэбэл:

«Совет Социалис Республиканuудай Союзай Гадаадын хэрэгүүдэй министерство Америкын Холбоото Штадуудай посольстводо ингэжэ мэдүүлхые шухалада тоолоно.

Байгша оной февралиин 21-дэ Вашингтондохи СССР-эй посольствын байшан хүдар бомбо хаягдаа. Хүсэтэ тэһэрэлтын болоһонһоо уламжалан посольствын байшан ехээр һандарба. Эртэ үглөөгүүр, ажалай эхилхын урда тээ бомбын хаягдаһан ушарһаал посольствын нэгэшье хүн гэмтээгүй.

СССР-эй дипломатическа түлөөлэлгэтэ эмхиин ойроо хүртэшэгүй, аюулгүй байдал хангаха гол уялгаяа Американ засагаархидай хэрэгсээгээгүйһөө боложо, Советскэ посольстводо эсэргүү иимэ хорото ябадал ушаруулагдаа.

Вашингтондохи СССР-эй посольствын, тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй аюулгүй байдал хангахын, һаадгүй хүдэлмэрилхэ арга боломжо хангахын тула үрэтэй хэмжээнүүдые США-гай хамаатай засагаархидай абаха шухала байһанда бүри һаяхан, февралиин 15-да американска талын анхаралые манай министерство хандуулһан байгаа.

Гэхэ зуура американска тала уласхоорондын эрхын бүтэдэндэ мэдэрэгдэһэн ёһо гуримуудтай зохилдуулан, өөрынгөө арюун уялга дүүргэлгэһээ хулжан зайсана.

Вашингтондохи СССР-эй посольстводо эсэргүү дурсагдаһан хорото муухай аашын гаргагдаһантай дашарамдуулан, СССР-эй Гадаадын хэрэгүүдэй министерство Советскэ правительствын даалгабаряар США-гай правительствада эрид буруушаал мэдүүлнэ, гэм зэмэтэй хүнүүдые шангаар хэһээхэ, США-дахи СССР-эй посольствын ба тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэдэй аюулгүй байдал хангахын тула шухала үрэ нүлөөтэй хэмжээ энэ дары абаха эрилтэ табина»



ТЭМСЭЛЭЭР ХАТУУЖАҺАН

ОКТЯБРИИН ТУЙЛАЛТАНУУДЫЕ ХАМГААЛАГША

Совет арад, хилын саанахи манай ханинар февралиин 23-да Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой табин жэлэй ойн баяр—арадай алдар солын, шэн габьяагай, баатаршалгын hайндэр тэмдэглэжэ байна.

1917 оной Октябриин үдэрнүүдтэ мандаhан Улаан туг табин жэлэй туршада Совет орон дээрэ бадаран мандана. Манай алдар солото Зэбсэгтэ Хүсэнүүд бүхы эдэ жэлнүүдтэ энэ тугай дэргэдэ зогсон, түрэл ороноо сахин хамгаална. Дэлхэй дээрэхи түрүүшын социалис гүрэнэй түүхэтэй, Эсэгэ оронойомнай сүлөөтэ, бэеэ даанхай байхын түлөө тэмсэлэй түүхэтэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэймнай баян намтар таhаршагүй холбоотой.

Октябриин революциин туйлалтануудые хамгаалха зорилгоор Коммунис партимнай хүдэлмэришэд, таряашадай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые байгуулха гэжэ шиидээ hэн. В. И. Ленин совет сэрэгэй байгуулалтын гол дүрим гуримуудыень зохёоhон юм.

1918 оной январиин 15-да Советскэ правительствые толгойлогшо В. И. Ленин Улаан Сэрэг байгуулха тухай Декредтэ гараа табяа hэн. 1918 оной январиин 29-дэ хүдэлмэришэн, таряашанай флот байгуулха тогтоол гараhан.

1918 оной февралиин 5 (18)-да, манай ороной Улаан Сэрэгээ hаял байгуулжа байhан үеэр, империалис Германи Совет Россида эсэргүү ехэ добтолго хэжэ ороо. Интервентнүүд Двинск, Минск, Полоцк, Украиныи. Эстониин болон Латвиин ехэшэг газарнуудые эзэмдэжэ, Петроградта аюулта байдал тохёолдуулhан юм.

Дайсанда харюу үгэхын тула бүхы революционно хүсэеэ тон түргөөр элсүүлэн таталга эхилээ бэлэй. 1918 оной февралиин 18-hаа 24 хүрэтэр ажалшадай митингүүд, суглаанууд болоhон байгаа. Улаан Сэрэгэй отрядууд эмхидхэгдээд, дары фронт эльгээгдэжэ, дайнда ороhон байна.

Улаан Сэрэгэй түрүүшын отрядууд Нарва, Псков шадар Германиин сэрэгүүдэй частьнуудта хатуу харюу үгэхэhөө гадна, бута сохин саашань намнаhан юм. Энэ түрүүшын амжалтые дурасхаал болгон, февралиин 23-най үдэр жэл бүри Совет Армиин, Далайн-Сэрэгэй Флодой баяр баясхаланта hайндэр тэмдэглэгдэдэг болонхой.

Улаан Сэрэгнай хатуу шанга тэмсэл соогуур дайшалхы дүршэлтэй болоо, тоогоорооshье олон, шанараараашье жэшээлэшэгүй hайн боложо хүгжэн ерээ. Энээнине эмхидхэлгэдэ хүдэлмэришэд болон таряашад халуун туhа хүргөө.

Улаан Сэрэгые, Далайн-Сэрэгэй Флодые бэхижүүлэгшэ хүсэниинь коммунистнууд байhан, байнашье. Эдэнэр сэрэгшэдые Ленинэй hургаалаар хүмүүжүүлхэhээ гадна, өөhэдын түрүү жэшээгээр сэрэгшэдые Совет засагай түлөө тэмсэлдэ шэн габьяа гаргахыень уряалдаг байгаа, уряалнашье.

Граждан дайнай гал дүлэн соогуур совет сэрэгэй кадрнууд хүмүүжэн ургаа. Шэнэ түхэлэй сэрэгэй олон полководецууд урган гараа. М. В. Фрунзе, К. Е. Ворошилов, С. М. Буденный, В. К. Блюхер, А. И. Егоров, М. Н. Тухачевский, Б. М. Шапошников, И. Э. Якир, И. Н. Уберевич болон бусад тэдэнэй дундаhаа онсо шалгарhан намтартай.

Совет сэрэгшэдэй туйлаhан шэн габьяата баатаршалгые Эхэ оромнай хүндэтэйгөөр тэмдэглээ. Хүндэтэ революционно Улаан тугаар, Улаан Тугай орденоор сэрэгэй 342 соединени шагнагдаа. Граждан дайнай суута баатарнууд В. И. Чапаев, Г. И. Котовский, Н. А. Щорс, А. Я. Пархоменко, С. Г. Лазо гэгшэдэй нэрэ солонь арад зоной зүрхэндэ мүнхэдөө hанагдажа ябахал.

Совет арад хорото дайсанаа дарахжа, түүхэтэ илалта туйлаhанай hүүлээр, hандарhан ажахыгаа hэргээжэ, социализм байгуулха ажалдаа ороо бэлэй. Тиихэ зуураа нэгэшье минута зогсонгүй, өөрынгөө армида ходо hанаалаа табин, оронойнгоо дайшалхы хүсые бэхижүүлжэ байгаа. 1920 оной декабрь hарада Соведүүдэй Бүхэроссиин VIII съезд дээрэ В. И. Ленин иигэжэ хэлээ hэн: «Бидэнэр өөрынгөө Улаан Сэрэгые яба хээбэшье хододоо түгэс бэлэн байлгаха, дайшалхы шадабариинь бүри шанга болгохобди».

Ороноо индустриализацилха, хүдөө ажахыгаа коллективизацилха, соёлой хубисхал бэелүүлхэ, хүдэлмэришэд ба таряашадай холбоо барисаа бэхижүүлхэ, СССР-эй арадуудай хани барисаа бэхижүүлхэ гээшэ Совет гүрэнэй оборонс, Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй дайшалхы хүсэ хүгжөөн шангадхаха хэрэгэй үндэhэ hуури болоо бэлэй.

Совет гүрэнэй дайсад дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ манай хилэнүүдэй бүхые нэгэнтэ бэшэ туршаха гэжэ hэдээд үзөө hэн. 1929 ондо КВЖД-дэхи байлдаанай үедэ Алас-Дурнын тусгаар армимнай Хитадай милитаристнуудые бута сохёо бэлэй. Эндэхи тулалдаанда Улаан Сэрэгэй бусад частьнуудтай хамта манай Буряад-Монголой тусхай кавдивизион баатаршалга гаргаhан юм. Тиигэhэнэй түлөө тус дивизион СССР-эй Түбэй Гүйсэдхэхэ Комитедэй Хүндэлэлэй Улаан тугаар шагнагдажа, байлдаанда шалгарhан 14 сэрэгшэ, командир болон политхүдэлмэрилэгшэд Улаан Тугай орденуудаар шагнагдаа hэн. Эдэнэрэй дунда пулеметно взводой командир Илья Васильевич Балдынов, дивизионой командир Л. А. Бусыгин, Гуржап Очиров, Хандажапов болон бусад бии байhан.

Һүүлээрнь Хасан нуур, Халхын-Гол шадар шэн габьяата Улаан Сэрэгэй частьнууд япон самурайнуудые үй бута сохиhон юм. Эдэ тулалдаануудта манай нютагайхид баhал баатар габьяа гаргаа. Зоримгой тагнуулша, взводой командир коммунист Алексей Хохлов Ленинэй орденоор, взводой командирнууд—Сиктуев, Турунтаев, улаанармеецүүд Улзүй Раднаев, Василий Сидякин, Николай Клочихин, Иван Сахаров Улаан Тугай орденуудаар шагнагдаhан, артиллерист Николай Хамаганов Монгол Арадай Республикын Улаан Тугай ордендо хүртэhэн.

Улаан сэрэгнай 1939—1940 онуудта болоhон совет-финскэ дайнай үеэр мүн лэ шэн габьяа гаргаа hэн. Дайнда ошоhон сэрэгшэдэй дунда манай нютагаархин нилээд олон байгаа. Взводой командир лейтенант Гармажап Аюрович Гармаев улаан сэрэгшын уялга нэрэтэй солотойгоор дүүргэжэ, баатаршалга гаргаhанай түлөө Совет Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. Энэ дайнай үеэр мүн лэ баатаршалга гаргаhанайнь түлөө манай нютагай Николай Якимович Клыпиндэ Совет Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо hэн.

Германиин фашистнууд 1941 оной июниин 22-то СССР-тэ гэнтэ дайгаар ороhон юм. Энэ дайн хэзээ хэзээнэйхиhээ хүндэ дайн байгаа. Илангаяа дайнай эхеэр, фашистнуудай ойр зуурын булюу хүсэтэй байха үедэнь, манда тон хүшэр байгаа бэлэй. Яахадааб гэхэдэ, фашистнууд манай хилые дабажа, горитой газар дайдыемнай эзэмдэhэниинь мэдээжэ.

Хэдышье хүндэ байбашье hаань, манай арад, Совет Арми болон далайн-сэрэгэйхид дайсадта хатуу харюу үгөө hэн.

Совет арад Коммунис партиингаа ударидалга доро жагсан бодожо, Эсэгэ ороноо баатарлигаар хамгаалаа. Оромнай бүхыдөө сэрэгэй лагерь болоо бэлэй. Зэбсэгтэ Хүсэнүүднай оронойнгоо газар дайдын метр бүхэнине дайсанhаа эрэлхэгээр хамгаалаа. Брестын хэрэмэй, Герой-городуудые—Москва, Ленинград, Одессэ, Севастополь, Киевые хамгаалагшад урдань үзэгдөөгүй ехэ шэн габьяа гаргаа.

Фабрика, заводуудта, хүдөө ажахыда хүдэлэгшэд дайнай үедэ айхабтар ехэ шэн габьяатайгаар ажаллаа. Эдэнэр хэды хүндэ хүшэр байдалда оробошье, фронтдоо хамаг хэрэгтэй юумэрнь хангаа. Совет ороной промышленность дайнай жэлнүүдтэ Германиhаа хоёр дахин шахуу үлүү сэрэгэй хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргаа hэн.

Саг зуура эзэмдэгдэhэн нютагуудта партизанuудай хүдэлөөн үргэнөөр дэлгэрээ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн фашизмые дараха нангин хэрэгтэ манай арадай оруулhан онсо ехэ хубитань болоно. Энэ дайнай үедэ бүхы совет хүнүүд гайхамшаг габьяа, баатаршалга гаргаа. Дайнай жэлнүүдтэ 11.5 мянган хүн Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөө. Дайнда шалгарhан хүнүүдтэ 13 миллион орден, медальнууд үгтөө.

Баренцын далайhаа Хара далай хүрэтэр hунаhан, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэ манай республикын олохон хүбүүд, басагад ябалсаhан байна. Тэдэнэрэй 32-ынь Советскэ Союзай Геройн нэрэ хүндэдэ хүртөө. Эдэнэй тоодо гвардиин полковник Владимир Бузинаевич Борсоев, генерал Илья Васильевич Балдынов, Игорь Сергеевич Иванов, Борис Петрович Ущев, Михаил Федорович Мархеев, Иван Максимович Трофимов болон бусад оролсоно.

Эрэлхэгээр дайлалдаhанайнгаа түлөө 35 мянга үлүүтэй хүнүүд орден, медальнуудаар шагнагдаа. 5 хүн солдадай «Алдар солын» гурбан шатын орденуудаар шагнагдаhан юм.

Манай илалтын эшэ үндэhэниинь, шиидхэхы хүсэниинь Коммунис партиин ударидалга байгаа. Дайнай hүүл багта 3 миллион коммунистнууд Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй зэргэдэ ябажа, фашистнуудтай дайлалдаа.

Дайнай эхеэр харюусалгата партийна хүдэлмэридэ байhан олон коммунистнуудаа партиин Буряадай обком фронт эльгээгээ hэн. Нухэд Д. Ц. Цыремпилон, В. А. Сахьянов, А. В. Башинов, Ч. Д. Доржиев, М. М. Сыденов, И. И. Точилов, М. М. Черных, Ф. Е. Писараев, М. Г. Тюков, Ж. Д. Сампилон, В. Б. Носкин, Н. Е. Фомин, Н. Н. Зимин болон бусад дайнда мордожо, партиингаа даабари, найдабарие нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргээ бэлэй.

Манай оронине булиха хүсэн дэлхэй дээрэ үгы гэжэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн баталан гэршэлээ.

Манай парти болон правительство амгалан тайбан сагта Совет Армия улам бүри хүсэтэй болгохын тула хододоо шармайн оролдоно. Мүнөө американ ба бусад империалистнуудай эндэ тэндэ дайн байлдаа үүдхэжэ байhан үе сагта манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд Октябриин революциин туйлалтануудые бүрин хамгаалхаар хэзээ хэзээнэйхиhээ бэлэн байдаг.

Полковник Ф. БУДАЖАБЭ.
Буряадай АССР-эй сэрэгэй комиссар.

> **„...Юунэй түлөө дайлалдаха байhанаа мэдэдэг Зэбсэгтэ Хүсэн, Арми дэлхэй дээрэ түрүүшынхеэ байгуулагданхай...“**
>
> *В. И. ЛЕНИН.*

«ДОРЮУХАН БУРЯАД СЭРЭГҮҮДНАЙ»

Тэрэ гэhэнhээ хойшо яяр дүшэн дүрбэн жэл үнгэршоо. Өөрын национальна кадрнууд дуталдаха, үнэхөөрөөшье хүшэр үе бэлэй. Граждан дайнай дүлэтэ утаан сарагдан дэгдээшье hаа, Совет засагта дурагүйшүүл үе-үе болоод лэ хара хэрэгээ нюусаар бэелүүлхээ hанадаг hэн. Бэеэ hэргылээд, хэдышье сагта бэлэн болоод байхаhаа ондоо арга үгы hэн.

Эгээл энэ үедэ (1924 оной август hара) би Омск хотын сэрэгэй hургуули дүүргээд, Буряад нютагаа зүсажа ерэбэб. Республикынгаа облвоенкомадта инструктораар хүдэлжэ байхадам, сэрэгэй бага командна составай өөрын hургуулитай болохомнай, тэндэ ого буряадууд hураха юм гэhэн туихаг таража, минишье сэдьхэл баярай охёор хүлгэшэбэ даа.

1924 оной эсэс багта бэлэй. Доодо-Онгостой (мүнөө Дивизионно станци) сэрэгэй бага командна составай буряад hургуули эмхидхэглээд, бүхы дээрээ далан табан хүдэр залуу буряад хүбүүд hуража захалба. Тус hургуули (Буряадай сэрэгэй часть гэжэ нэрлэдэг hэн) морин сэрэгэй 5-дахи тусхай бригадын тоодо оролог байгаа. Офицерскэ кадрнууд илангаяа дуталдаха. Энэнь ойлгосотой hааб даа. Һая байгуулагдаhан залуу Совет гүрэн иимэ богони сагта мэргэжэл ехэтэй офицернүүдые хаанаhаа абахаб? Тиимэhээ хаа яанагүй иимэхүү hургуулинууд эмхидхэгдээд, богонихон болзорто өөрын кадрнуудтай болохо гэhэн зорилго табигдаа бшуу.

Республикымнай ажахынуудай, предприяти болон эмхи зургаануудай партийна, комсомольско организацинуудай зууршалгаар ерэhэн буряад хүбүүд үнэхөөрөөшье эрхим hайнаар hурахые оролдогшо бэлэй. Хүлэр залуу курсантнуудайнгаа hанаа эрмэлзэлые hайн ойлгожо байhан багшанарынь хэлэшэгүй ехэ оролдолго гаргаха, шадабари мэргэжэлээ дүүhыень үгэхөөр эрмэлзэгшэ бэлэй. Энэ талаар hургуулиин начальник Н. Н. Дударевай, комвзводуудай, политлекторнууд Н. С. Кузнецкиин, Бальжароной (нэрыень мүнөө hананагүйб), мүн бусадай элэбхи үүсхэлые онсолон тэмдэглэмээр. Тиихэдэ бишье политлектораар хүдэлжэ байгааб.

Хэшээлдээ шудалhанаа болото дээрэнь бэелүүлхын тула буудалгада гараха, эмниг дошхон моридые эмээллэжэ унаад, бэрхэшээлтэйхэн газарнуудаар аhан шалаарнь харайлгаха ушар тохёолдогшо бэлэй. Манай буряад хүбүүд морёор харайлгахадаа габшагай бэрхэ, буудахадааашье мэргэн байhан юм.

Эгсэ нэгэ жэл үнгэрөөд байхада (1925 оной ноябрь hарада) үнөөхи 75 хүбүүднай сэрэгэй hургуули дүүргээд, юрын сэрэгшэдые мэргэжэлдээ hургаха шадалтай сэрэгэй бага составай командирнууд болоjo гараhан байна. Эгээл энэ үедэ Буряадай сэрэгэй хүгжэлтэдэ хубилалта болоо hааб даа. Юуб гэхэдэ, сэрэгэй алба дүүргэhэн офицернүүдтэй болоhон тула 1903 ондо түрэhэн буряад хүбүүдые сэрэгэй албанда татаhан байна. Саашадань Буряадай автономито республика сэрэгэй бага командна составай өөрын hургуулитай байхаhаа гадна, морин сэрэгэй тусхай эскадронтой болоhон юм. Энээн дээрэhээ уламжалан, 1927 ондо Буряадай морин сэрэгэй дивизион байгуулагдаhан.

1929 он. Буряадай морин сэрэгшэдэй дайшалхы замые алдаршуулhан 1929 оной хүлгөөтэйхэн үдэрнүүдые дурдангүй гаража болохогүй. Тэрэ холын үдэрнүүдые hанан дурдахадаа, сэрэгэй бага командна составай буряад hургуулида суггаа хүдэлжэ байhан үетэн нүхэдөө, тэрэ hургуулиимнай эрхим hайнаар дүүргээд, ноябрь hарадахи КВЖД шадархи үсэд шанга тулалдаанда шалгарhан буряад хүбүүдээ хэзээдэшье мартахагүйб. Энэ манай омогорхол гээшэ.

КВЖД шадар буhалгаа үүдхэhэн сагаантанине бута hамна сохиhон Буряадай морин сэрэгэй дивизион дайшалхы габьяагайнгаа түлөө ССР Союзай ЦИК-эй үмэнэhөө дээдэ шагнал—революционно габьяагай Улаан туг, тулалдаанда шалгарhан 14 баатар хүбүүднай Дайшалхы Улаан тугай орденүүдые абаhан юм.

Гүрэн түрын эгээн дээдэ шагналда хүртэhэн дайшалхы нүхэдөө: И. В. Балдынов, Г. Очиров, Н. Хандажапов, Д. Бамбуев, Б. Байминов, П. Кынгеев, Д. Дылгыров, И. Харахинов, З. Занаев гэгшэдые hанахадаа, буряад хүбүүднай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнайшье үедэ Буряадай морин сэрэгэй дивизионой алдар сууе унагаангүй, улам саашань алдаршуулаа гэжэ хэлэхэ байнаб.

Л. РУБАШКЕВИЧ,
КВЖД шадархи байлдаанда хабаадагша.



Буряадай кавалерийскэ эскадроной бүлэг сэрэгшэд. Ара талаhаа хоёрдохи рядай зүүн гарhаа хоёрдохинь БМАССР-эй Совнаркомой Түрүүлэгшэ М. Н. Ербанов, гурбадахинь—тэрэ үедэ Кубаниин 5-дахи бригадын командир байhан, мүнөө Советскэ Союзай маршал К. К. Рокоссовский.

Цэдэн ГАЛ...

ТҮРҮҮШЫН...

(Советскэ Союзай Ге...)

Саhан hахалтай, ...
Санхын т...
Сагаан финскэ ...
Түмэр бетоноор, ...
Худ...
Хэhэн хаалта б...

Шама...
Түрүү Ге...
Хуур лимб...
Аялгалжа дуул...
Хараасгайн дал...
Ниндхүүлжэ суу...
Шамай түрэhэн, ...
Шама...
Шэнэ Буряад ...
Баяр долгилно, ...
Баяр hал...
Миниш дуунуу...
дура...
Шамайга...
Түрүү Герой, ...
Хуур лимбын ...
Аялгалжа дуула...
Хараасгайн дал...
Ниндхүүлжэ суу...
Шинин дайла...
Шуhаа адхаhан ...
Сэлгеэ талаар ...
гар...
Шэнэ сэсэг, ...
Ш...
Дэлгэр hайханаар ...
Шамайгаа тиигэ...
Түрүү Герой, ...
Хуур лимбын ду...
Аялгалжа дулла...
Хараасгайн дал...
Ниндхүүлжэ су...
1940 он.

ВЕТЕРАНУ... УУЛЗА...

ХЭРЭН. (Телефоно...) Февралиин 20-ной ... гай Культурын бай... нүүд олоороо сугл... Эсэгэ ороноо хамга... дайнуудта хабаада... нуудай хөөрөөе сугл... нирхон шагнаа.

Жэшээнь, граждан... дэ Могойто, Даури ... шадархи газар дайн... най орёо хүшэр ... hэн тухайдаа пенси... Ринчинович Ринчин... гыгээр хөөрэжэ, хүн... нирхүүлhэн, мүн ... нуудта харюусаhан ... Ринчинов мүнөө ... шье hаа, райкомхо... заhабаринтын участ... на организациин сек...

Эсэгэ ороноо хамг... ехэ дайнда хабаал... Түнхэнэй райкомой ... Антон Молонович Га... рөөн олоной анхар... ба... Нухэр Гар... град шадархи хат... лалдаанда хабаадh... нуулшан ябаhан, ... гай гурбадахи ... шагнагдаhан юм.

Дайнай ветерану... hонирхон шагнаhан ... сагад харюугай ... эрхэ сүлөөтэ Совет ... гаалхын түлэ ами ... гүй дайлалдаhан ... гээ, ахамад нүхэ... hайхан ёhо заншал... шань дамжуулхаб... дуулhан байна.

Л. ...

АРАДАЙ ТУҺАЛАМЖА ИИМЭ ҺЭН

Дайнай үеын хүшэр хүндэ жэлнүүд хүн зоной ой ухаанhаа гарахагүй. Мүнөө Совет Армиингаа 50 жэлэй ойе тэмдэглэжэ байхадаа, би хорин долоон жэлэй саада тээ болоhон дайн байлдаанай аюулые hэргээн hананаб. Тиихэдэ би Тельманэй нэрэмжэтэ колхозые түрүүлэгшээр хүдэлэгшэ hэм. Энэ үедэ колхознай Сэлэнгынгээ аймагай эгээн баян ажахынуудай нэгэн байhан юм.

Фашистнуудhаа Эхэ ороноо хамгаалхаяа нютагаймнай таряаша, малша хүбүүд мордоо hэн. Худөөдэ гансал үбгэд, хүгшэд, эхэнэрнүүд, үхибүүд үлөө. Эдэнэр дайнда мордоhон эсэгэнүүдэйнгээ, хүбүүдэйнгээ, нүхэдэйнгөө орондо ажал хэжэ эхилээ.

Энэ хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ колхозоймнай гэшүүд бага ехэгүй үдэр hүнине илгангүй ажалладаг байhан. Таряа тарилгын, үбhэ, таряа хуряалгын үедэ бүхэли сүүдхэ соо амарангүй хүдэлмэрилхэш. Тиихэдэ бүхы ажал гансал морин, сар унаагаар хэгдэдэг байгаа. Хэды тиигэбэшье, даабаряа дүүргээгүй хүн полн дээрэhээ бусагшагүй бэлэй. Жэшээнь, Максар Базаров, Амгалан Балаганов, Арья Надмитов, Бальжа Батуев болон бусад эрхим ажалай жэшээ харуулдаг hэн. Тэдээн шэнгеэр залуу хүбүүд, басагад газар хахалаа.

Артелиин гэшүүд дайнай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ түсэбтэ даабаринуудаа ходо үлүүлэн дүүргэдэг байhан. Жэшээнь, мяха, гүрэндэ худалдаха хоёр жэлэй түсэб нэгэ жэл соо дүүргэдэг hэн.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түрүүшын жэлнүүд. Манай сэрэгшэд гэдэргээ сухарижал байгаа. Тиихэдэ дайсан олохон городуудыемнай эзэлээ бэлэй. Эгээн энэ үедэ колхозникүүднай хамтынгаа суглаанда сугларжа, артелиингээ жасаhаа дайшалхы самолёт бүтээхын тула 200 мянган түхэриг мүнгэ гаргаха гэжэ шиидэбэ. Гадна колхознай Ленинградска фронтдо 105 мори бэлэглэhэн байна. Эдэ моридые нютагаймнай 18 хүн Ленинград хото абаашаа бэлэй.

Тиихэдэ олохон колхозникүүднай hайн дураараа үмсынгөө мал худалдажа, фронтдо туhалжа эхилээ hэн. Жэшээнь, тиихэдэ колхозой парткомой секретарь ябаhан Төгөошо Данзанов 10 мянган түхэриг, хониной гүүртые даагша Майданов үбгэжөөл 15 мянган түхэриг мүнгэ фронтдо туhаламжа болгон үгэбэ. Хамта дээрээ арба гаран хүн мүнгэн зөөри энэ хэрэгтэ гаргаа бэлэй. Би өөрөө 100 мянган түхэриг фронтын туhаламжада үгөө hэм.

Тиихэдэ малшад, хонишод болон таряашад үбэлэй хүйтэндэ сэрэгшэдэйнгээ даарахагүйн тула дулаан оймhо, бээлэй, дэгэл, гутал оёжо фронт эльгээдэг байhан.

Илалта амарханаар ерээгүй. Манай нютагhаа Эхэ ороноо хамгаалхаяа 274 хүн мордоо hэн. Тэдэнэй 158-ниинь нютагаа бусаагүй. Тэдэнэрэй Эхэ оронойнгоо түлөө баатарай үхэлөөр унаашье hаа, алдар нэрэнь хэзээдэшье мүнхэ.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда арад зомнай Совет Армитайгаа нэгэ hанал бодолтой, бата нэтэдэлтэй байhанаа харуулаа.

Д. ОЧИРОВ.
Сэлэнгын аймагай Жаргалантын сельсоведэй түрүүлэгшэ.

БААТАР СОЛОМНА...

— 1 —

Алба хэхэеэ болижо, амаралтада гараhаар үнинэйб. Теэд эдэ үдэрнүүдтэ хэзээ хэзээнэйхиhээ сүлөөгүй байгааб. Үглөөнэй юhэдэ гэртэhээ гараад, заримдаа үдэшын арбада бусахаш. Эсэшэнхэй, гэбэшье ехэ баяртай Эдэ үдэрнүүдтэ Улаан-Үдын hургуулинуудай пионернүүд, комсомолшуудтай, предприятинууд болон эмхи зургаануудай залуушуултай уулзажа, комсомол залуу наhан тухайгаа, дайшалхы зам тухайгаа хөөрэнэб.

Дала наhанайнгаа дабаан дээрэhээ гаталhан замаа эрьежэ харахадамни, хөөрэхэшье, hанахашье юумэн яhала бии байна. Дала наhан соогоо гурбан дайнда хабаадалсажа, Совет засаг байгуулха, арад зонойнгоо эрхэ сүлөө, зол жаргалые дайсадhаа хамгаалалсаха зол хубитай байhандаа баяртайб.

Мүнөө манай Агууехэ Эхэ оронаймнай Зэбсэгтэ Хүсэнүүд табин жэлэйнгээ ойн баярые тэмдэглэжэ байна. Энэ hайндэр—бүхы арад зоноймнай, хүн бүхэнэй hайндэр. Совет эрхэтэн бүхэн түрэл сэрэгтэйгээ, флодтойгоо ами наhаараа, улаан шуhаараа холбоотой...

Би өөрөө хуби заяагаа ажалша арадай зэбсэгтэ хүсэнүүдтэй үшөө мянга юhэн зуун арбан юhэн ондо холбоо бэлэйб. Эрхүүгэй губерниин Буряад-Енгүүд нютагта баяд, ноёдой зэбсэгтэ үймөө дараад байхадамнай, суута Павел Балтахинов отрядтаигаа ерээ hэн. Тиихэдэ Павел Балтахинов намда дайшалхы нэгэ бэлэг баряа hэн. Би тэрэ наганинень нангинаар хадагалжа ябаhанаа, Совет засагайнгаа түүхэтэ 50 жэлэй ойе hайндэрлэлгын үедэ Хангаловай нэрэмжэтэ республиканска музейдэ үргөө hэм.

Хорин ондо адмирал Колчагай сэрэг Эрхүүгэй губерниhээ түригдөө hэн. Тиихэдэ Павел Балтахинов 5-дахи Улаан Армиин полкнуудай нэгэнэй комиссараар томилогдожо, сагаантанине зүүлжэнь намналсаhан байна. Би ЧОН-ой сэрэгшэ болоjo, нютаг дээрэ атаман Черновой, хаанай офицер Донскойн банданүүдые үгы хэлсээ hэм. Намтай хамта ЧОН-ой сэрэгшэд болоhон нютагаймни хүнүүд—үгытэйшүүлэй үхибүүд олон байгаа. Тэдэнэр гартаа дайшалхы буу зэбсэг түрүүшынхеэ бариhаншье хадаа шэнэ ажабайдалай, эрхэ сүлөөгэй түлөө эрэлхэгээр тэмсэжэ ябаа. Тэрэ хэсүү үе сагта нютаг, айл бүхэндэ ороходомнай юрын ажалша хүнүүд ямар дулаанаар угтагша hэм! Тэдэнэр улаан-

— 2 —

армеецүүд хадаа бандидуудhаа хамгаалха, тэдэнэр... луулхагүй гэжэ hайнаар мэдэдэг байгаа. Эсэшэнх... хай ябахадамнай хорёо соohoo ганса морёо хү... эмээл тохохо, хооhоршоhон амбаарайнгаа оёорhоо ... ороohо хаман үгэхэ...

Ингэжэ, энэшье жэшээ дээрэhээ хаража үзэхэдэ, ... үдэрhөө манай Улаан Армиин сэрэгшэд түрэл арад... нягта холбоотой байгаа бшуу. Удаань минии Буряа... олон буряад хүбүүд Буркавдивизионой зэргэдэ hай... алба хээ. Буркавдивизионой зэргэдэ алба хэхэ ... жаргалда тоологдогшо hэн.

Минии түрэл нютагай ажаhуугшад анхандаа ... таряаша зон бэлэй. Теэд энэ юрын ажалаа hаад ... хэхын, шэнэ ажабайдалаа эрхилхын тула найдамтай ... ша, түшэг тулгуури хэрэгтэй гэжэ hайнаар мэдэдэг ... дэнэр Улаан Армие иимэ тулгуури гэжэ тоолон, хүбү... гэй албанда мордохуулхадаа, улаан сэрэгшын нэрэ ... үргэн ябахые юрөөдэг hэн. Буурал толгойтой үбгэ... сагаан hамгадай—айл тииргэнэй аха заха хүнүүд... бидэнэр зүрхэн соогоо хадагалжа ябагша hэмди.

КВЖД-дэ болоhон байлдаануудта хабаадажа, ... бута сохилсоод бусахадамни, бүхы Буряад-Енгүүд ...

...Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилбэ... Эхэ ороноо хамгаалхаяа бодоhон арад зоной жаг... түрэл нютагайхид ябалсаа. Фронтдо 234 хүн ошоо ... шадар, Волгын эрьедэ, агууехэ Ленинэй нэрэмжэтэ ... гэдэ, Украинын талада, Польшо, Австри, Венгрида ... замда түрэл нютагаймни 148 хүн унаа юм. Тэдэ... ковнигууд Герасим Александрович Асалханов, ... фимович Елаев, арбан долоотой сэрэгшэд Николай ... Вилл Скольжиков болон бусад шуhата дайнай шу... эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэжэ, буряад сэрэгшын ... рые хэтэ мүнхэдэ суурхуулаа.

Бишье гурбан жэлэй туршада сэрэгэй албанда ... наhатай бэшэшье hаа, дайшалхы зэбсэгээ гартаа ... жа, фашис нохосуудые хаба шадал соогоо сохилсоо...



...АЛАЛТААР АЛДАРШАҺАН...



гвардиин полковник В. Б. Борсоевой хүтэлбэрилдэг эрэлхэг зоримгой противотанкистнуудай дэйшалхы хэрэг тухай алдар суу үргэнөөр тараһан байха».

Украинын 1-дэхи фронтын артиллерииие урдань хүтэлбэрилһэн генерал-лейтенант Н. Н. Семенов дурасхаалта һанамжануудаа эльгээхэдээ, иигэжэ бэшэнэ: «Үнэн зүрхэнһөө, бүхы сэдьхэлһээ бэшэбэб... Үни удаан дайшалхы замаар ябаашье һаа, В. Б. Борсоевтой халта уулзаһанаа, хөөрэлдэһэнөө хэзээдэшье мартахагүйб. Онсо өөрын түхэлтэй, бултанһаа шалгарма бэлигтэй комбриг бэлэй».

В. Б. Борсоевой баатаршалгые онсолон тэмдэглэхэтэйгээ хамта, генерал иигэжэ бэшэнэ:

«Эхэ оронойнгоо түлөө амиһаа үгөөшье һаа, дайнда шалгарһан бүхы геройнууд үхэлэй гал шэдэлүүлжэ байһан амбразуранuудые бэеэрээ халхалжа унаагүй, дайсанай самолёдтой мүргэлдөөшьегүй. Гэбэшье олонхи геройнууд-hoo сохиходо' бүришье хүнгэн гээшэ. Дайсаншье балай тиигэжэ обёорногүй. Истребительнүүд—противотанкистнуудаймнай габшагай, бэрхэ, шадамар гээшэнь. Илангаяа манай «Борсоевой бригада» шалгарна. Үнэхөөрөөшье бэрхэ шадамар, эрэлхэг зоримгой, сэсэн, ухаансар командир гээшэ. Сэрэгшэдыншье бултадаа бэрхэ, имагтал командиртаа тон адлирхуу хүбүүд гэжэ хэлэмээр».

Воронежско фронт дээрэ дайлалдажа байхадаа В. Б. Борсоев Александр Васильевич Чапаевтай зэргэлээд шахуу ябалсаһан нэмтэртай. Граждан дайнай үедэ ульгэр домогто ороһон алдарта геройэсэгынгээ ёһо заншалые үргэлжэлүүлһэн хүбүүниинь В. Б. Борсоевтой нүхэсэжэ, алдарта командирнуудайнгаа үльгэр жэшээе халан абажа, эрэлхэг зоригтой сэрэгшэдынь алууршa дайсадые хайра гамгүйгөөр хюдагша бэлэй.

В. Б. Борсоев тухай артиллерииин таа гаталжа гараһан нүхэдынь В. Б. Борсоевые аргагүй хүндэлдэг, ульгэр жэшээ болгон дурдагша бэлэйбди. Баатарлигаар наһа бараһан геройнуудые магтаха ёһоороо магтаа юм аабза гэжэ хэлсэдэг. Үгы даа! Борсоев шэнги хүнүүд хэзээдэшье мартагдахагүй.

Борсоевой ударидадаг полкые жэшээ болгон дурдахадань бидэ, дайшалхы нүхэдынь, баясадаг омогорходог һэмди. Би анханһаа хүнүүдые дэгэд магтаха дурагүйгшэб. Теэд Борсоев тухайда хэдышье хирэндэ гансал һайниие хэлэхэ байнаб...».

Һонирхолтой документнүүд ерэжэл байдаг. Борсоев үдэр бүхэндэ тэмдэглэлнүүдые хэдэг байһан. Дайнай байдалые харуулһан тэмдэглэлнүүдынь удхынгаа, найруулгынгаашье талаар ехэ һонирхолтой.

Бэшэгүүдэйнь нэгэ хэдые хэрэглэе:

«1944 оной августын 3. Бирга нютаг.

бай начальнигай орлогшо байһан) бэшэг ерээ. Тэрэ иигэжэ бэшэнэ:

«...Комбриг В. Б. Борсоев өөрынгөө тэмдэглэл соо 1944 оной августын 3-да («Гвардиин полковник В. Б. Борсоев» гэһэн номой 165, 187 хуудаһан) иигэжэ бэшэнэ: «Штабай начальник үбшэлөө, туһалагшань мүнөөдэр хүндөөр шархатаа». Теэд тэрэ шархатаһан хүниинь хадаа би гээшэб.

1944 оной августын 3-най үдэр би Владимир Бузинаевичтай харалгын пункт дээрэ байтараа хахасаа бэлэйб. Үсэд шанга тулалдаанай халуун үе байгаа. «Тигр», «Фердинанд» гэжэ хүсэтэ танкнуудаар халхалагдаһан дайсанай 16 мянга тоонoй группировкые манай бригада урагшань гаргангүй тулалдажа байһан юм... Техникын, хүчэй талаар үлүү хүсэтэйшье һаа, манай бригадын зоригые хухалаагүй бэлэй. Бүхы энэ тулалдаае тэрэ үедэ бэлиг ехэтэй полководец Борсоев хүтэлбэрилһэн юм.

Украинын 1-дэхи фронтын артиллерииие хүтэлбэрилэгшэдэ Владимир Бузинаевич мэдээсэхэдээ: «Баатарлигаар наһа бараһан дайшалхы нүхэдтэмнай хэтын мүнхэдэ алдар соло!» гэжэ хэлэһэн юм.

Буряад арадай алдарта хүбүүн, Советскэ Союзай Герой, гвардиин полковник Владимир Бузинаевич Борсоевой дайшалхы замые элирүүлһэн шэнэ бэшэгүүд, документнүүд, фото-зурагууд ерэжэл байна. Энэ очерк соо ерэһэн бүхы документ болон бэшэгүүд тухай хэлэхэ аргагүй байгдаа. Тиимэһээ В. Б. Борсоевой дайнай үедэ Буряад нютагаа эльгээһэн бэшэгые хабсаруулха хүсэлэнтэйб.

«Хүндэтэ нүхэд! Буряад республикынгаа ажал хэрэг тухай гэлгэрэнгыгээр, саг үргэлжэ бэшэжэ байгты. Буряад арадайнгаа ажал хэрэгээр һонирхоноб, һонирхонгүй байха аргагүйб. Юуб гэхэдэ, би буряад арадай хүбүүн гээшэб. Ганса үетэн нүхэднай бэшэ, харин республикымнай бүхы ажалшад дайшалхы хүбүүдэйнгээ габьяагаар һонирхоно. Тиимэһээ бидэ, холын фронт дээрэ тэмсэжэ ябаһан буряадууд, үнэн зүрхэнһөө зориг-жон, алууршa дайсадые түргөөр бута һамна сохилсохо, эрхэ сүлөөтэ Совет оронoo хамгаалалсаха ёһотойбди. Һанаагаа бү зобоогты. Хүбүүдэйнгээ түлөө, хүндэтэ нютагайхидни, эшэхэгүй байхат!»

Н. ЗУГЕЕВ.

МАНАЙ СЭРЭГҮҮД ГАЗАР ДЭЭРЭ...



...РАДАА АЛДАРШУУЛҺАН ХҮБҮҮН

КОМБРИГ В. Б. БОРСОЕВ ТУХАЙ ШЭНЭ ДОКУМЕНТНҮҮДҺЭЭ

...генерал П. А. Курочкин ...соев тухай дурасхаалта ...удаа эльгээбэ. «Дайнай ... генерал бэшэнэ.— ... артиллерист-противо-...удтай уулзаһан байхаб. ...ряад арадай алдарта ... В. Фрунзиин нэрэм-...емиин эрхим шаби, полковник В. Б. Бо... ...анһаа хэзээдэшье мар... ...ряд полк хүтэлбэрил-...рнь 11-дэхи, мүн 7-до-...риин гвардейскэ истре-...ротивотанкова бригада-...утэлбэрилжэ байхадаа полковник Борсоев бэрхэ ...атуу зоригтой полково-...аа харуулжа шадаһан ...най ябаган сэрэгые, ...бута һамна сохихо үе-...байлдаануудые эрхилжэ ...ы хүшэр орёо сагта сэ-...ульгэр жэшээ харуулжа ...аг байһан.

...этоагай дэргэдэхи ту-..., Украинын баруун та-...алсэхэ, мүн Львовско ...оска, Карпато-Дуклин-... Сандомирска — Силезскэ ...й эгээл шанга үедэ геройнууд үдэр бүхэндэ эсэшэгүй ажал хээ, унтахые мэдэнгүй дайнай шиидхэхы байлдаае хүтэлбэрилээ, ударидажа ябаһан сэрэгшэдтээ үльгэр жэшээ харуулаа, зориглжуулаа гээшэ. Дайсанай хүсые һуларуулхын, илалтын үдэрые дүтэлүүлхын тула тэдэнэр ами бэеэ хайрлангүй ябаа бшуу.

Тиимэрхүү геройнуудай нэгэн Владимир Бузинаевич Борсоев болоно гээшэ. Дайсанай галзууран добтолходо алууршa замыень сээжэрээ халхалан бодоһон, дайсанай һула газарыень бэдэрэн байжа бута һамна сохилсоһон байна. Үгышье һаа, дайсанай шуһата мүрые хойноһоонь уладан ябажа сохилсоо гээшэ».

«...Белоруссиин намагта ойһоо Карпаты ерээд байхадам, тэндэхи эрхэ байдал үнэхөөрөөшье бүрэгүйшэгөөр үзэгдэбэ. Тэрэ үедэ 38-дахи армиин артиллерииие хүтэлбэрилэгшэ генерал В. М. Лихачевһоо байдал тухайдань, мүн иимэрхүү уйтан хабсагайта хаданудай хоорондо хайшан гэжэ артиллереэ түхеэрэн тодхонобта? гэжэ асуухадам, тэрэм иигэжэ хэлээ бэлэй: «Хабсагайн хоорондо-

риин генерал-майор **А. В. Чапаев** иигэжэ хэлэһэн:

«Борсоевой полк бригада соогоо түрүүлжэ ябаа бэлэй гэжэ сэхыень хэлэхэ байнаб. Дүй дүршэлтэй, бэлиг шадабаритай командир һэн. Курск шадархи Прохоровка һууриинһаа холо бэшэ Борсоевой полк добтолгодо орожо ябаа. Урдаһаань дайсадай танкнууд олоороо добтолбо. Оршон тойронииие обёоржошье харахань хүшэр байгаа. Снарядай тэһэрхэ, дайсадай танкнуудай шатан дүрэжэ байхые харахада гайтай һэн. Эгээл энэ үедэ би Борсоевые харабаб. Тооһо шорой болоошье һаа, Борсоев нэгэл тиимэ бэеэ барингги, хөөрэлдэхэдөөшье аали дару байгаа һэн. Байлдаанай үедэ мэгдэлэггүй, хамаг юумэеэ гүнзэгы сэдьхэлһээ бодомжолжо ябуулагша бэлэй. Иимэрхүү командиртай байхадаа, сэрэгшэдыншье айхые мэдэнэгүй бшуу гэһэн бодолдо аргагүй ээлэгдэбэб. Хөөрэлдэхэдэшье аятай зохид, үнэхөөрөөшье ёһотой полководецой түхэл намда эрхэ бэшэ һануулаа һэн.

Бригаданууд болон полкнуудай командирнууд, дайнай замые суг-

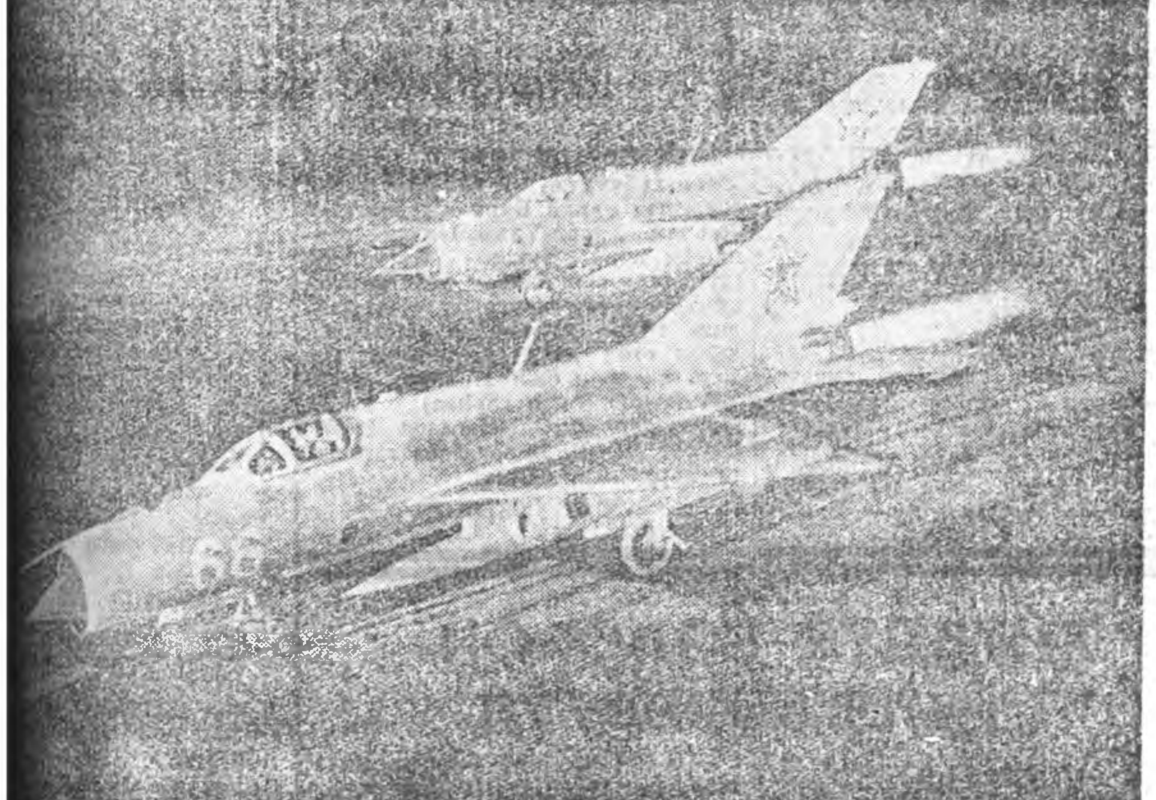
«1—3 үдэр соо шунахайгаар добтолһон фашистнуудтай үсэд шангаар тэмсээбди. Гэбэшье манайхид сухарьягүй, харин сүлөөлһэн газараа хамгаалхын тула айхые мэдэнгүй тэмсээд, дайсанииие гэдэргэнь сохёобди».

Тэрэ үдэр В. Б Борсоев һамгандаа, Анна Евгеньевнада (тэрэнь фронтһоо холо бэшэ байһан Львов городто һаяхан лэ ерээд байгаа) иигэжэ бэшэһэн юм:

«Бишни амиды мэндэ ябанаб, гитлеровецүүдые үнэхөөрөөшье гвардейскээр сохинобди. Таанадтаа ошожо шадахагүй бэшэ гүб даа. Юуб гэхэдэ, бригадымнай штабай начальник үбшэлөө, туһалагшань мүнөөдэр хүндөөр шархатаа. Хэдышье ошохо дуратай һаа—яахаб, эрхэ байдал иимэл ха юм. Үсэд шангаар тэмсэнэбди».

Һүүлэй үдэрнүүд болотор тус бэшэг дотор дурдагдаһан байлдаан тухай, хүндөөр шархатаһан бригадынь штабай начальнигай туһалагша тухай юуншье мэдэгдээгүй байгаа.

Һаяшаг запаста байһан гвардиин майор Александр Степанович Фроловһоо (энэ хүн бригадын шта-



МАНАЙ СЭРЭГҮҮД

АГААРТА...

ҺОНИРХОЛТОЙ

Үльдэргын дунда һургуулиин һурагшад дайн байлдаануудай ба ажалай ветерануудтай саг үргэлжэ уулзажа байдаг юм. Эдэ үдэрнүүдтэ пионернүүд ба комсомолшууд һургуулидаа Эсэгэ оронoo хамгаалгын Агуу ехэ дайнда хабаадагшадые айлшаар уряа. Тиин залуу үетэндэ дайшалхы зам тухайгаа запасай капитан Жамбал Доржиевич Сампилон, ахалагша лейтенант, Буряадай мэдээжэ уран зохёолшо Цокто Номтоевич Номтоев һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгөө.

В. ЦЫБЖИТОВ.

Яруунын аймаг.

МАРТАГДАШАГҮЙ ҮДЭРНҮҮД

Буряадай мэдээжэ драматург Намжил Гармаевич Балдано Эсэгэ оронoo хамгаалгын дайнай жэлнүүдтэ үдэр үдэрэй тэмдэглэл хэжэ ябадаг байгаа. 1941 оной һүүл болон 1942 оной эхин багаар тэрэ дайлалдажа байгаа фронт ошоһон, Буряадай республикын ажалшадай бэлэгүүдые абаашалсаһан байха юм. Тэрэ үеын тэмдэглэлнүүдэйнь зарим хэһэг мүнөөдэрэйнгөө номерто толилхомнай.

1941 ОН.

Декабриин 12. Үглөөгүүр һэрихэдэм, радио тон һонирхолтой мэдээсэл дамжуулжа байба. Улаан-Үдымнай мяханай комбинадай хүдэлмэришэдэй хамтын митинг болоно, тэндэ суглараrшад дайлалдажа байгаа фронтын сэрэгүүдтэ бэлэг эльгээхэ гэһэн уряа гаргаба. Би ехэл анхаралтайгаар шагнабаб. Үнэхөөрөөшье шэнэ жэлэй бэлэгүүд үбэлэй хүйтэн соо дайсадтай тулалдажа байгаа сэрэгшэдтэ ямар ехэ хэрэгтэй гээшэб!

Декабриин 18. Намайе партиин горком дуудажа, сэрэгшэдтэ эльгээгдэхэ бэлэг абаашалсаха болоһон тухайм дуулгаба. Би ухаангүй баярлааб, тиихэ зуураа мяханай комбинадай хүдэлмэришэдэй митингһээ репортаж шагнаһанаа һанаадхёоб. Тиихэдэ тэдэ бэлэгүүдые абаашаха зол хубида тудахаяа хаанаһаа мэдэхэ байгаабиб.

Декабриин 20. Эльгээгдэхэ, бэлэгүүдтэй танилсабабди. Элдэб юумэн бии даа. Дулаан хубсаһан, бээлэй, самса, оймһон гэхэ мэтэһээ гадна, Байгалаймнай 43 тонно омоли загаһан, 33 тонно колбаса, 9 тонно мяхан, 27 тонно хатаһан сухаари, шаанги гэхэ мэтэшэлэн дүн хамта аяар табан вагон тухай болохо зүйл. 2 миллион түхэригэй бэлэг.

Декабриин 21. Түмэр-харгыз вокзал ерэн гэһээм, хүн зон дүүрэн. Үдэшэхөө ерээ бшуу. Делегацимнай толгойлогшо партиин Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Татьяниин хахасалгын үгэ хэлээ. Тиихэдээ эдэ бэлэгүүдые фронт дээрэ дайлалдажа байгаа сэрэгшэдтэ заал һаа хүргэхэбди гэжэ үгэеэ үгөө һэн. Паровозойшье хүүгай соностобо. Түр-нир гэһээр поезд хүдэлбэ.

1942 ОН

Январиин 2. «Бодрая жизнь» гэжэ дача хүрэжэ ерэбэбди. Эндэ урдань испан хүүгэд байрладаг һэн. Сэрэгэй Советэй гэшүүн С. Шебалов манииие угтаба. Үдэшэ байгаа бидэ Буряад-Монголой республикын ажалшадай хамтын бэшэг уншажа үгэбэбди. Тэндэ байһан сэрэгшэд ехэ анхаралтайгаар шагнаад, баяр баясхалан хүргэбэ.

Январиин 4. Энэ үдэр маанадые дайлалдажа байгаа сэрэгэй газарнуудаар ябуулба. Тиихэдээ бэлэгүүдээ хубаажа үгэбэбди. Хэдэн ротонуудай командын пунктнуудта хүрөөбди. Тиигээд бусажа ябатарни, гэрэй нэмэрилдэ хара толгойтой буряад шэгтэй залуухан хүбүүн һуужа һууба.

— Ямар яһанайбши? — гэжэ асуубаб.

— Буряад хүмби, — гэбэл даа.
— Ямар аймагайбши?
— Сэлэнгын.
— Сэлэнгын хаанахибши?
— Оронгын.

Би ехэтэ гайхабаб. Халуун гарынь барижа, хэн байһанаа хэлэбэб. Мэдэн гэхэдэм, Будын Дамсаг байшаба. 1942 ондо 1-дэхи Белорусска фронтын сэрэгшэ энэ хүбүүн алуулаа һэн.

...Манай бэлэг абаһан хүбүүдэй халуун альга мүнөө болотор мартагшагүйб.

Январиин 4. Армиин сэрэгэй Советэй гэшүүн С. Шебалов уулзалга эмхидхэбэ. Бэлэгүүдэймнай түлөө халуун баяр хүргэхэ зуураа сэрэгшэдэй бэшэг дамжуулан үгэбэ. Тэрээн соогоо дайлалдажа байгаа армиин сэрэгшэдэй нэрэһээ халуун баяр хүргөөд, ажал дээрэ амжалта түйлахые хүсэһэн байгаа.

Январиин 4. Энэ үдэр командованиин дарганар хахасалгын баярай сайлалга эмхидхэбэ. Тэрээн дээрэ манай түлөөлэгшэ нүхэр Татьяниин үгэ хэлэбэ. Хэлэһэн үгэ соогоо фашис булимтарагшадые бута сохихые уряалха зуураа, бүхы араднай тэдэ нохосуудые үзэн ядана гэжэ мэдүүлээ.

...АТАЖАН СУУРХАГ

3

...фронтдо дайлалдаха үедөө 372-дохи стрелково дивизиин ...удай һургуулиин командираар томилогдожо, мэргэн ...ые һургаха, хүмүүжүүлхэ талаар оролдолго гаргаа ...һургуулиие дүүргэһэн 44 мэргэн буудагшад 2481 фа...ааһеень буулгаһан байна. Би өөрөө Эсэгэ оронhoo хам...агуу ехэ дайнай үе соо 356 немецые хюдаа һэм. Найма...ые командалагша генерал-лейтенант Старков үбсүүн...инэй орден зүүлгээ бэлэй...

...р фашистнуудые хюдахадаа, Эхэ оронойнгоо эрхэ сү...лөөбди. Манай Эхэ орондо тэрэнэй хархис муухайгаар ...ороһониие, зэрлиг муухайгаар аашалһаниие хэзээдэ...мартахагүйбди. Блокадада байһан Ленинградай үхибүүдые, ...адые һананаб. Хүн үйлсөөр ябажа ябатараа гэнтэ бү...ад, дахинаа бодохогүй... Фашистнууд юушье хайрлаа...гүй нэрэ зүүһэн городые үнэһэн тоборог болгон, һал...ууулхэеэ оролдоо. Теэд тэдэнэй харата муухай һэ...лөөгүй. Бүхы совет арад революциин үлгы болоһон ...зүрхөөрөө халхалан бодоо бшуу.

...үргалайнгаа, эрхэ сүлөөгэйнгөө түлөө бодоһон арад ...илэхэ хүсэн дэлхэй дээрэ байхагүй! Дэлхэйн хоёрдо... хорин жэлэй саада тээ дүүрэбэшье, фашис Германиин ..., дэлхэй дээрэ хүнэй шуһан үшөө адхарһаар. Урда ... Америкын Холбоото Штадуудай хэжэ байһан зэр...ай дайе бүхы дэлхэйн хүнүүд буруушаана. Теэд Аме...икис эзэмдэгшэд напалм, шарико бомбо, элдэбын ...уудые хэрэглэһээр... Тэдэнэр юрын ажаһуугшадые, ... эхэнэрнүүдые алана. Тэдэнэй хэжэ байһан харата ...лэ хэрэг сагааруулагдахагүй. Теэд эрхэ сүлөөгэйнгөө ...алдэ бодоһон арад дайсанаа дилэхэл байха. Хорото ... хүсхэгшэд үйлэ хэрэгүүдэйнгээ түлөө хүн түрэлтэ...ааатагүй харюусаха. Тэдэнэртэ Нюрнбергын үдэр

...эйдэ сэрэгшээр түрэдэггүй. Ямар эхэнэр үхибүүгээ ...айдань сэрэгшэ болохош, дайнда ошохош гэжэ бүү... Иимэ эхэ дэлхэй дээрэ олдохогүйл. Теэд үхибүүдые ...нь сэрэгшын дүршэлдэ һургаха, хүниие доромжолхо,

4

баһахаар хүмүүжүүлхэ хэрэг зарим гүрэнэй политика болгогдонхой. Америкын Холбоото Штадуудыешье, Германиин Федеративна Республикыешье хаража үзыт... Тэндэ үхибүүд һургуулида ороходһоо эхилээд ухаан бодолгүй, зүрхэ сэдьхэлгүй алууршa хүн болгогдохоор хүмүүжүүлэгдэнэ. Иимэ хүмүүжүүлгын хорото хойшолонгые бидэнэр һайнаар мэдэнэбди.

Дайнда хэды дурагүй байбашье, эрхэ сүлөөгөө хамгаалжа шадахын тула, Эхэ оронoo дайнай аюулһаа зайсуулжа шадахын тула Совет Армияа бүхы аргаар бэхижүүлнэбди, бэхижүүлхэшьебди.

...Би үдэр бүри үүдэнэйнгээ хонхын жэнгирхые хүлеэжэ ядан һуугшаб. Үглөөниинь почтальон шэнэ газетэнүүдые асардаг. Харин үдын һүүлдэ ерээ хадаа—заатагүй бэшэгүүдые асарха. Бэшэгүүдэй дундаһаа эгээл түрүүн сэрэгшэдһээ ерэһыень шэлэн абахаш. Энэ бэшэг—Юрий хүбүүнэймни эльгээһэн һониин юм. Хүбүүмни—Совет Армиин офицер, ахалагша лейтенант, сэрэгэй тусхай һургуули дүүргэһээр табан жэл болохонь.

— Ганса хүбүүтэй аад лэ юундэ сэрэгтэ эльгээһэн хүмши?..
— Өөрөө дайнай хоро шарые дүүрэн амсаһаншни хүрөөгүй гү?—гэжэ намда хэлэгдэһэншье байха. Нүхэдэйнгөө иигэжэ хэлэхэдэ гомдодоггүйб. Тэдэнэр үнэн зүрхэнһөө хэлэнэ. Гэбэшье би досоогоо тэдэнэй хэлэһые зүбшөөдэггүйб.

Дала хүрэхэ гээшэ бага наһан бэшэ даа. Дайнда абаһан хуушан шархануудни забха бороогой урда тээ шархирдаг, яһа уһандаа хүрэтэр ярьядаг болошонхой. Ленинградай блокадые сүмэ сохихо үедэ 1943 оной январиин 17-до дайсанай һомон сээжыемни сүмэ сохин гараа һэн. Энэ хүндэ шарха баһа хойшолонгүйгөөр үнгэрөөгүй. Теэд хуушанайнгаа шархануудые тоолжо һууха саг бэшэ. Үдэр бүри тооной һургуулинуудһаа, эмхи зургаануудһаа уряал ерэжэ, залуушуултай уулзажа, дайшалхы зам тухайгаа, Совет Арми тухай хөөрэжэ үгэхэеэ тиишэ яарадагби.

Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөө мүнөө хамгаалжа, дайшалхы жагсаалда байһан баатар зоригто хүбүүдни хуушанай сэрэгшэһэ амар мэндые хүлеэн абыт.

А. ЕТОБАЕВ, тусхайта пенсионер.

СЭЛМЭГ ТЭНГЭРИҺЭЭ ҺАЙХАН ЮУН БИИ ЮМ...

Буудуулжа унаһан эхынгээ хажууда бархиржа һууһан бишыхан хүбүүнэй фото-зураг һаяхан «Буряад үнэн» газетын дүрбэдэхи хуудаһанда хараад, нюргаарни хүйтэ даажа, бүхэли үдэр хоолшье досоом орохоёо болиишоо. Ямар нэгэн бүлхи залгиһандал болошоод ябааб. Юушье хэхэдэм, үнөөхил вьетнам хүбүүхэнэй хайратай шарай, тойрожо байгша оршониие тээлмэрдэһэн, ойлгожо ядаһан нюдөөр хараад һууһаниинь һанагдаха юм. Бишье өөрөө дайнай үхэлтэ замаар ябажа гарагшадай, үхибүүдэй иигэжэ үхэһэн эжыгээ һахижа һууһые харагшадай нэгэнби. Украина, Белоруссиин талаар хэды олон үншэн хүүгэдые хараа. зүһэм хилээмэ, бутардаһан саахараа хубаагаа гээшэ һэмбиб. Һанахадашье досоо зариrад гэдэг. Тиихэдэ мүнөө баһал хаанашьеб хүүгэд зоболоной эгээл гашууе амсана гэжэ һанахада досоо тэсэшэгүй. Би арбан үхибүүдэй эсэгэ хүмби. Бишыханууд үхибүүдтээ тэрэ зураг харуулхагүй гэжэ саанахана нюугаадхёо һэм: эдэнэймнишье бага наһан, эдир наһан, бүхы һанаанинь үүлэгүй сэлмэг огторгой доро, бомбын эшхэрээн, һомоной шууяае үзэнгүйл үнгэрһэй гэжэ сэдьхэл зүрхэндөө юрөөн һуугшаб. Иигэжэ юрөөхэ, бүхы сэдьхэл зүрхэнһөө хүсэхэ шалтагаан намда бии даа. Тиимэһээл тэдээн тухайгаа тобшоор хөөрэһүү.

...Дайнай урда тээ ямар сэлмэг тэнгэри доро хүхюун солбон үетэн ябадаг гээшэ һэмбибди. Тиихэдэ бүри эдир ябаһан би хүсэд эдэ бүгэдые ойлгодогшьегүй, сэгнэдэгшьегүй байжа болооб. Газетэ юумэ харахагүйш, хазаар морёор гүйлгэхэеэ мэдэхэш, ажал гэхэдэ арсаан байхагүй. Жалсан, Гэндэн гэжэ нэрэтэй аханарни—намһаа хэдэн наһа аха һэн тула юм гү, али эртэ боргожоһон, олон юумэ ойлгодог болоһон байгаа юм гү—ворошиловско стрелогууд, мэргэн буудагшад болонхой, элдэб кружогуудта ябадаг, бэеынгээ тамирые, шандааһаяа шангададаг һэн. Теэдшье удаан болоогүй хара үүлэд бөөгнэржэ, хатуу дайншье эхилээ. аханарнчиье хойно хойноһоо барин зүг барин мордоо бэлэй. Би хамагай һүүлдэ армида абтаа һэм. Хоёр ахамни Эхэ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй түлөө тэмсэжэ, хүнэй хүйтэн дайдада хэтэ мүнхэдөө үлэнхэй. Харин би гансаараал бусажа ерээд, түрэл колхоздоо хүдэлөө һэм. Түрүүшын үедэ хүндэ бэлэй—шархануудниишье хүсэд эдэгээгүй, колхозойшье байдал тиимэшэг. Эдэ бүхы жэлнүүд соо олон юумэн бодогдоо. Нэн түрүүн дайн гээшэ намшуу юрын хүнүүдтэ, юрэдөө, дэлхэйн бүхы зондо хэрэгтэй юумэн бэшэл гэжэ шэбшэхэш. Дайнай урда тээ ямар һэм, харин мүнөө... Теэд байн байн байдалнайшье заһараа. бишье инаг нүхэртэй боложо, айл аймагтаа түбхинөө, үхибүүдээршье олошоржо, үнэржөө һэн бэзэб. Тиин мүнөө арбан үхибүүдэй эсэгэ болонхой байһамни энэл даа. Тиимэһээл арбан толгой хүүгэдни сэлмэг тэнгэри доро үлдэхэ, даараха тулихые мэдэнгүй үдэһэй, ёһотойл совет хүнүүд болоһой гэжэ хүсэхэмни хуулитал.

Шэнэ дайе сарая, амгалан байдалай түлөө тэмсэе гэжэ залуу үетэниие уряалнам. Сэхыень хэлэхэдэ, сэлмэг тэнгэриһээ һайхан юун бии юм.

Анзан ЦЫБЖИТОВ,
Эсэгэ оронoo хамгаалтын дайнай инвалид. 10 хүүгэдэй эсэгэ.

Хэжэнгэ.



ЗЭБСЭГТЭ ХҮСЭНҮҮД ТУХАЙ ЮРӨӨЛ

Ц. НОМТОЕВ

50 ЖЭЛ

* * *

Октябряар олдоһон золоо хамгаалан,
Ороһон дайсадтай тулалдан түрэһэн, түрэһэн.
Эритэ зэбсэгээ барин мүндэлһэн.
Эрхэ сүлөөгөө хамгаалан тэнжэһэн.
Зублэлтэ Уласай Зэбсэгтэ Хүсэн,
Жагсаалда хатуужаһан жабхаланта одоп.
Табин ойеыш угтан жагсанабди,
Түүхэтэ намтарыш иран омогорхонобди.

* * *

Түрүүшын жэлнүүдэйш суу алдартай,
Тулалдан дайсадтай намнаһан габьяатай,
Гадаада, дотоодын галзуу дайсадаа
Гааран, хоролхон, бүһэлэн добтолходонь
Ород оронойнгоо алиш хизаарта
Угтан сохёош урматай зоригоор,
Залуу ороноо хүсөөрөө аршалааш,
Золтой һуудалаа зохёон баатаржааш.

* * *

Амгалан жэлнүүдтэ, барилгата онуудта.
Асари хүсөө арьбадхан хуягжааш.
Зублэлтэ арадайнгаа табин жэлнүүдтэ
Залинта хүсэеэ зангидан буталааш,
Шүргымнай тойрон шулһөө гоожуулагшадай,
Шүдынь тулган нюдаргаа табигша һэнш,
Туршаад үзэгшэд толгойгоо һамнараад,
Тулгуур тулан талиин тонилогшо һэн!

* * *

Хүнэй дайда утаадан шуһадаһан,
Хүүгэдые хүлдөөн, хүгшэдые гэншээн,
Хас тамгатан харшан фашистнарай
Хайрата орондомнай добтолон ороходонь,
Зэбсэгтэ Хүсэмнай жэгдэ жагсаад,
Зэргэ зоноо эмхидхэн, зол жаргалаа
Харнин булимтарагшадһаа хамгаалан бодоо һэнш.
Хатуу тулалтаар илалта барлаа һэнш.

* * *

Алтан ороноо аюулһаа саранаш.
Агаар, океан, замбуулин эзэлнэш.
Алдарта оронойм мүнхэ хуягши,
Амгалан һуудалай һүлдэ сэрэгши,
Надхагша нангин тугыш тааланам,
Намнан дараһан дайсадыш тоолоном.
Арадайш зорюулһан юрөөлнүүдые дабтанам,
Албандаа үгэһэн тангаригаа һэргээнэм.

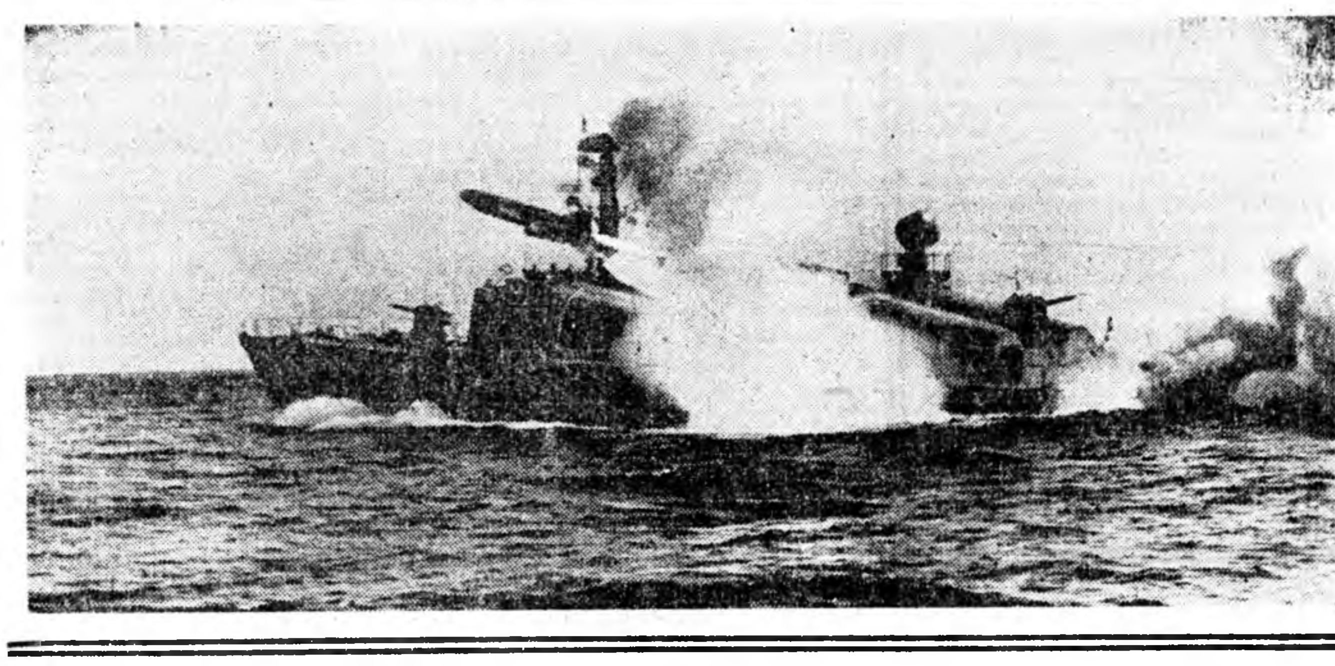
* * *

Үнгэрһэн табин жэл соо хүсэмнай,
Үнэн сэхэ алба хэжэл үнгэрөөш,
Амгалан жэлнүүдтэ хүбүүдымнай хүмүүжүүлээш
Аюулта сагуудта добтолоошодые арилгааш,
Хоёрдохи табин жэлэй хормой гэшхэбэш.
Коммунизм баригшадай хуби заяа энхэрнэш.
Баатарнуудайнгаа габьяа шудалан хатуужапаш,
Бата эрдэмээр хуяг дуулгаа шэнэлнэш.

* * *

Хамагай түрүүн Ленин багша эмхидхээ,
Коммунис парти ходоодоо анхараа,
Аха дүү арадһаа ургаад гагнагдааш,
Арадайнгаа алдараар амжалта дабааш,
Ажалша дэлхэй абарха хүсэмнай гэнэ,
Амгалан байдалай арюун «бурхан» болоош,
Дэлхэйдэ шамай динлэхэ хүсэн үгы,
Дээгүүр налбаг һүртэ пангин туг!

МАНАЙ СЭРЭГҮҮД ДАЛАЙ ДЭЭРЭ...



МАНАЙШЬЕ ХУБИТА БИИ

Һүрөөтэй 1941 оной зун. Эгээл энэ зун долоодохи класс дүүргэжэ, арбан табадахяа гэшхэжэ ябаа һэм. Эгээл энэ үедэ дайн эхилээ. Манай эсэгэнэр, аханар Эхэ ороноо фашис эзэмдэгшэдһээ хамгаалхын тула гэр бүлэеэ, түрэл завод, фабрикануудаа орхижо, армида мордожо байба.

Долоон класс дүүргэһэн басагад Улаан-Үдын мяха-консервын комбинат ерэжэ, ажалда абаха мэдүүлгэ баряа бэлэйбди. Эдир залуу байбашье һаа, шадал зэргээрэ Эхэ орондоо туһалха, фашис булимтарагшадые үй бута сохихо хэрэгтэ туһа нэмэрээ оруулалсаха хүсэлтэй байгаабди.

«Бүхы юумэн фронтдо», «бүхы юумэн илалтын түлөө» гэһэн уряагай удха шанарые хүн бүхэн ойлгодог. тиимэһээ хүсэ шадалаа гамнангүй ажаллахые оролдодог бэлэй. Тэрэ жэлнүүд нилээд хүшэр хүндэ байгаа. Харин дайнда ябаһан манай эсэгэнэр, аханарта бүри хүшэр байна гэжэ һанахада, зориг дээрэ зориг нэмэхэ. Илалтын үдэр дүтэлүүлхын тула үдэр һүнигүй ажаллахаар бэлэн байгша һэмди.

Эхэнэрнүүд, басагад, гүйсэд наһаа хүсоогүй хүбүүд комбинадай гол хүдэлмэришэд байгаа. Тэдэнэй гараар Эхэ орондо, фронтдо шухала хэрэгтэй эдеэ хоол үйлэдбэрилэгдэдэг, дулаан хубсаһан оёгдодог байгаа. Комбинадай коллектив дайнай хүшэр хүндэ жэлнүүдтэ урданайхиһаа 82 процентээр үлүү ехэ продукци үйлэдбэрилһэн юм. 18575 вагон колбаса, консервэ фронтдо эльгээгдэһэн.

Бүхэли үдэртөө цех соогоо хүдэлжэ эсээд, хамтын байрада ерэжэ, һөөл аятай зохид нойрто эзэлэгдэн унтажа хэбтэхэдэ:

Басагадууд, бодогты, вагон ерээ, түргэн саг соо фронтдо продукци ашажа эльгээхэ хэрэгтэй,— гэжэ бидэниие һэрюулхэ. Сэрэгшэд мэтэ габшагай түргэноор хубсалан, комбинат тээшэ гүйлдэдэг байгаабди.

Хүдэлмэришэн бүхэн үдэр бүриингөө даабари 150 процент хүргэдэг һэн. Комбинадай коллектив дайнай жэлнүүдтэ ажалдаа ехэ амжалта туйлаа. Тэдэнэр шадал соогоо фронтые хэрэгтэй эдеэ хоолоор, хубсаһа хунараар хангажа байгаа. Эгээл эрхим бригадануудта фронтовой бригадын нэрэ зэргэ олгогдогшо һэн. Энэнь юунһээшье үнэтэй сэнтэй һэн.

Комбинадай хүдэлмэришэдэй дайнай үедэ хэһэн ажал үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө. Оборонын Гүрэнэй Комитедэй дамжуулгын Улаан тугта дүрбэ дахин хүртөөд, тэрэнээ хэтэ мүнхэдөө хадагалжа байха эрхэтэй болообди. Мүнөө энэ туг габшагай ажалай һүлдэ тэмдэг болон комбинадта хадаглагдажа байдаг. Гадна СССР-эй Оборонын министерствын болон ВЦСПС-эй дамжуулгын Улаан тугаар комбинаднай 14 дахин шагнагдаа һэн. 600 гаран хүдэлмэришэд Эхэ оронойнгоо орден, медальнуудта хүртэһэн юм. Фашис булимтарагшадые үй бута сохилгодо бидэнэр, хүдэлмэришэдэй, туһа нэмэри бии гэжэ хэлэхэдэ урматай. Манай коллектив һайн һайхан заншалаа арьбадхан, амгалан жэлнүүдэй үедэшье ажал хэрэгээрээ суурхажа ябаһаар.

Н. СКРЫЦКАЯ,
Ленинэй ордента мяха-консервын комбинадай ахалагша мастер.

ГАЛДАН—ЭРХИМҮҮДЭИ НЭГЭН

Артиллерист Галдан Хамаев ехэ баяртай байба. Юуб гэхэдэ, тактическа һуралсалда эрхимээр хабаадалсаһанайнь түлөө командирынь тэрээндэ баясхалан хүргэһэн байгаа бшуу. Урда тээнь Яруунын аймагай Исэнгын совхозой тракторист ябаһан Галдан хүбүүн Совет Армиин зэргэдэ жагсаһаар хоёр жэл болоод байна. Энэ сэрэгшэ командованиингаа зүгһөө арба гаран һайшаалда хүртэнхэй. Галдан Хамаев дайшалхы эрдэм мэдэсээ улам нарижуулан дээшэлүүлхые оролдодог. Энэнь тэрэнэй албанай карточкые хаража байхада эли байна. Зүб даа, Галдан Хамаев Эхэ орондоо ёһотойл үнэн сэхээр алба хэнэ. Энээгээрнь тэрэнэй нютагайхид, гэртэхидынь омогорхохо ёһотой!

Һүүлэй үеын нэгэ тактическа һуралсал. Артиллеристнүүд хэдэн модоной зайе шуумар түргөөр дабаһанай удаа, үгтэһэн болзор соогоо заагдаһан газарта хүрэбэд. Тэдэнэй амяа даран тамхилжашье үрдеэдүй байтар: «Сэхэ урдаһаамнай — «дайсанай» танкнууд»! гэһэн команда үгтэбэ. Тэрэ дары сэрэгшэд дайшалхы жагсаалда бодон, буунууд тээшээ гүйлдэбэ.

«Байлдаанда!» — гэһэн ахалагша сержант Лосенковой захиралта үгтэбэ. Рядовой Хамаев бусад номернуудтайгаа хамта захиралта дары дүүргэн, пушкынгаа хушалтыень абамсаараа томо сэмгыень «дайсадай» дабхижа ябаа зүг тээшэ шэглүүлээдхиба.

Хэршье хүйтэн жабартай байгаа һаань, сэрэгшын магнай хүлэрөөд һаланагүй. Мүлимэл олон барюулнуудые шамдуу түргэн мушхаад, Галдан Хамаев буугайнгаа хараа саг соонь табяад байгаа һэн. Зай, мүнөө «дайсанай» танкнуудтай хатуу тэмсэл эхилхэнь гээшэ. Тиимэһээ мүнөө бага зэргэшье һаань, амяа даруулха хэрэгтэй. Галдан пушкынгаа можо дээрэ һуужа, оршон тойрон хараалшалба. Сайн хүнжэлөөр хушаатай үргэн талын дундуур зурыһан һужаар холоһоо үлэ мэдэг харагдана. «Мүн даа, энэ һужаар соогуур лэ «дайсанай» танк добтолгодо орохонь байна» гэжэ артиллерист бодоно.

— Рядовой Хамаев, байлдаанда бэлэн гүт? — гэһэн Лосенковой абяан соностобо.

— Бэлэн, нүхэр ахалагша сержант! — гээд Галдан яб байса харюусана.

Уданшьегүй хүсэтэ мотоорцуудай хүнхинөөн зэдэлжэ, артиллеристнүүд дайшалхы һууринуудаа эзэлбэ. Ахалагша сержант Лосенков дурамбайгаар добуунай дундуур шэртэнэ. «Дайсанай» хэды танкнууд, хаагуур ерэхэнь гээшэб? Эгээл энэ үедэ «дайсанай» танк-сагаалса һужаар соогуур наашаа дабхижа ябаба. Тэрэнэй хойноһоо хоёрдохинь, гурбадахинь харагдаба. Гэнтэ хүсэтэ буудалган зэдэлбэ. Энэ хадаа «дайсан» добтолгоёо эхилбэ гээшэ.

Артиллеристнүүд байлдаанда зэһэнхэй. Рядовой Хамаев окуляр-хараагай дэргэдэ зогсоно. Тэрэ механизмуудые һурамхяар мушхажа, сагаалсаяа хараа дээрээ табимсаараа буудажархиба. Улаан зурлаа татан ошоһон (трассировании) һомоной танк сохэ шэглэн онохотойнь адли, абарга машина байра дээрээ эрьелдэн зогсошобо. Галдан удаа дараа бусад танкнуудыень мэргэн хараада абамсаараа буудажал байба.

Һуралсалай энэ тулалдаанда «дайсанай» танкнууд бултадаа «бута сохиоулһан» байба. Рядовой Хамаев хүнгоор һанаа алдан, снарядуудай хооһон хайрсаг дээрэ амархаяа һууба.

Һуралсалайшье һаа, тон хүшэр байлдаан байба. Хэрбээ энд ёһотойл дайсадай танкнуудшье байгаа һаа, мүн лэ энэ мэтээр сохиулха байна ха юм.

Совет Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй алдарта сии һайндэртэ Галдан Хамаев «дайшалхы эсэгэнэрэйнгээ захяае һэргылэн сахинаб!» гэжэ омогоор мэдүүлхэ эрхэтэй.

А. НИКОЛАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Галдан Хамаев тактическа һуралсалай үедэ.

1918

БААТАРАЙ ҮХЭЛӨӨР УНАГШАДТ
МҮНХЭ ДУРАСХААЛ, АЛДАР СО



ДОМОГТО «НОРМАНДИЯ-НЕМАН»

Үшөө 1965 ондо «Нормандия-Неман» гэжэ И. Лукашинай ном абажа ехэтэ һонирхон уншахадам, мүнөө Бутухановтанай стол дээрэ байгшадал, эгээл иимэ зурагуудтай медаль тэрэ ном соо барлаатай байгаа һэн. Энэнь минии анхаралые хүрэһөөр татаба. Һурагшалжа тодоруулан гэһээм, городой больницын врач Геннадий Архипович Бутуханов 1967 оной сентябрь соо Франци ошожо ерэһэн байба.

«Нормандия-Неман» эскадрилиин энэ медаль хаанаһаа абаһан тухайнь асуухадам, иигэжэ мэдүүлээ бэлэй.

— Совет делегациин дунда алдарта Байгал шадарһаа хүн бии гэжэ дуулааб,—гэжэ маниие угтаһан «Нормандия-Неман» булэгэй генеральна секретарь Игорь Всеволодович Эйхенбаум һонирхобо.

— Би байнам,—гэжэ түргөөр харюусаа һэм. Удаань Игорь Всеволодович һугалга сооһоо энэ медаль абажа, суута гараһан француз хүбүүдээр суг алба хэһэн буряад сэрэгшэдтэ барюулхыем намтай эльгээһэн юм. Мүнөө Совет Армиин 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, энэ медалиинь барюулха хүсэлэнтэйб, —гэжэ тэрэнэй хөөрэхэдэнь, «Нормандия-Неман» гэжэ ном соо уншаһан Франциин баатарлиг хүбүүдэй эгэршэгүй эрэлхэг габьяатай ябадалнуудынь агшан хирэдэ һанаандам ороолхёо бэлэй. Тиигээд би Геннадий Архиповичай медаль барюулхадань ошожо, «Нормандия-Неман» эскадрилида ябалсаһан сэрэгшэдтэй аргагүй уулзажа үзэхэ гэжэ шиидэбэб.

Европын олон тоото бишыхан гүрэнүүд фашистнуудай хара һабар соо бажуулгаад, богоолшолуулжа, доромжолуулжа байгаа. Тэрэ тоото Франци. 1942 оной дулаата жэл, манай Агууехэ Улаан Армиин Волго шадар субаһан дайсанаа һамна сохёод, урагшаа дабшажа эхилһэн үедэ, түрүүшын француз һайн дуратан: 14 лётчик, авиационно 58 механигууд ерээ бэлэй. Эрхим һайн советскэ истребительнүүд тэдэндэ үгтөө. 1943 ондо үшөө олон һайн дуратан нэмэжэ ерэһэн юм. Тиигэжэ «Нормандия-Неман» гэжэ француз эскадрили бии болгогдоһон түүхэтэй.

Манай Буряад нютагһаа мордоһон табан сэрэгшэд һүр суута гараһан 18-дахи гвардейскэ истребителиин авиационно полкдо алба хэһэн. Франциин зоригтой хүбүүдээр ээм эмээ түшэлсэн, зэрлиг муухай дайсадаар тэмсэһэн, тэдэнэй баатаршалгануудые нэгэнтэ бэшэ нюдөөрөө хараһан байна.

...Мүнөө тэдэнэр Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй кадрнуудай таһагые даагша Г. Д. Меркушевэй таһалга соо сугларанхай, хүхюу зугаатайгаар хөөрэлдэжэ байбал. Нэгэ полкдо дайнай дүүрэтэр суг алба хэһэн табан нүхэд, хэбэрынь үнихэнэй хабалсаагүйл ха. Теэдшье Ермил Михеевич Стулевынь нэгэ полкдо алба хэһэн бэшэ нүхэдөөрөө Москвада үулзаад ерэһээр хэлэхэн лэ хоноһон тула хөөрэхэ юумэниинь захагүй.

— Французска посольство маниие уряа, тэндэ баяр ёһололой хөөрэлдөөн болоо. Һүүлээрнь дайнда унаһан «Нормандия-Неман» эскадрилиин 42 һайн дуратанай һиилэгдэһэн нэрэ обогтой мраморно доска табигдаа. Одоол зүрхэ сэльхэл хүдэлгэмэ байгаа даа.—гэжэ Ермил Михеевич хөөрэнэ.

— Ехэл һайн хүбүүд һэн даа. Ямаршье сагта самолёдой ниидэлгые хангалга манһаа дулдыдадаг һэн. Уйтангүй хүдэлхэ, самолётуудые шалгаха саг хэды ехэ байгаа. Манай баян дүй дүршэлдэ тэдэнэр дуратайгаар һурадаг һэн,—гэжэ Ермей Саввич Шаглаев хөөрэлдөөндэ оролсоно.

Тэдэнэй дурсан дурсан үрдилдэжэ байжа зугаалха юумэн олон байшаба.

Петр Васильевич Белоглазовай:

— Полкынгоо «Улаан Тугай», Александр Невскиин орденуудта хүртэхэдэ хэды ехээр баярлаа гээшэ һэмбибди,— гэхэлээр. Григорий Дмитриевич тодожо абаал:—Эгээн түрүүлжэ эрэлхэг габьяагайнгаа түлөө Лефевр, Дюпра, Дюран, Альбер, Андре гэгшэдэй Эхэ оронойнай орден, медальнуудта хүртэхэдэ буришье ехээр баярлаа хамнайбли даа, —гэбэ.

Дайшалхы габьяагайнгаа түлөө Франциин эрэлхэг хүбүүдэй баатаршалгые нэгэнтэ бэшэ нюдөөрөө хараһан манай Буряадай сэрэгшэд Белоглазов, Шаглаев, Стулев, Меркушев, Зотов гэгшэд Эхэ оронойнгоо олон орден, медальнуудта хүртэлэн байна. Мүнөө тэдэнэр Улаан-Үдын элдэб предприяти, заводуудта хүтэлбэрилхы ажалтай.

«Нормандия-Неман» эскадрилиин нашан бүргэд хүбүүд совет зоной эльгэ зүрхэндэ хэтэ мүнхэдөө мартагдахагүйл! гэжэ тэдэнэрэй хэлээшэ арсашагүй зүб лэ.

Ц. ХАМАЕВ.

«Нормандия-Неман» эскадрилиин хүбүүдтэй суг алба хэһэн сэрэгшэд манай Буряад нютагта бии юм. Улаан-Үдын 1-дэхи больницын врач нүхэр Бутуханов (дундань) советскэ делегацитай хамта Франци ошоходоо, «Нормандия-Неман» бүлгэмһөө бэлэглэгдэһэн стол дээрэ табигдадаг медаль асарһан байгаа. Тэрэ медаля мүнөө (зүүн гарһаа) Г. Д. Меркушев, Е. С. Шаглаев, Е. М. Стулев, П. В. Белоглазов гэгшэдтэ харуулжа байна.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО
ХИЛЫН ГААНАҺАА

Вьетнамай патриодуудай илалтанууд

ХАНОЙ, (ТАСС). Урда Вьетнамые сүлөөлхэ Арадай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй сэрэгшэд Урда Вьетнамай 20 город болон тосхонууд шадар оршодог дайсанай 70 бааза ба бэхилэлгэнүүдтэ февралиин 17-ной һүни нэгэн доро добтолоо гэжэ Вьетнамай информационно агентство мэдээсэбэ.

Вьетнамда байдаг американ сэрэгүүдые командалагша генерал Уэстморлендын штаб-байра, туһамаршадай армиин нэгэдэмэл командованиин штаб-байра сохилтодо ороо. Аэродромууд, баазанууд һандаагдаа. США-гай агаарай-сэрэгэй олон пилодууд, техническэ мэргэжэлтэд алуулһан, шархатаһан, плендэ абтаһан.

Урда Вьетнамай патриодууд февралиин 18-да үүр сайха багта Сантьет городто добтолжо, 700 гаран хүниие түрмэһөө сүлөөлөө гэжэ Сүлөөлэлгын агентство мэдээсэнэ. добтолгын үедэ дайсанай хэдэн зуугаад солдат хүлһөө буулгагдаа.

ХИТАДТА БОЛОҺОН ҮЙЛЭ ХЭРЭГҮҮД

«КПК-гай ЦК-гай культурна революциин хэрэгүүд тушаа бүлэгэй» гэшүүн, «Женьминь жибао» газетын главна редакторай орлогшо Ци Бэньюй гэгшэдэ эсэргүү олон тоото лозунгнууд Пекиндэ бии болоо. КНР-эй Наукануудай академиин түүхын институдта ехэ митинг боложо, Ци Бэньюй гэгшые шүүмжэлһэн байна. Энэ хүниие һая болотор Мао Цзэ-дунай тала баридаг «өөрын хүн» гэжэ тоолодог байгаа. Харин мүнөө хунвэйбинүүд, цзаофанинууд, Маогой тала баримталдаг бусадшье хүнүүд өөрынгөө урданай номнолшые «хоёр нюуртай политическэ хүдэлмэрилэгшэ», «хархис хара һабар», «тухирагша» мүн гэжэ гэмнэдэг болоо. Городой үйлсэнүүдтэ иимэ лозунгнуудай бии болоһон ушар «Ци Бэнь-юй гэгшые хэһээхэ» тушаа дэбжүүлэгдэһэн эрилтэ, культурна революциин хэрэгүүд тушаа бүлэгтэ» арсалдаанай гараһые гэршэлнэ гэжэ харийн гүрэнүүдһээ Пекиндэ байдаг корреспондентнүүд бэлнэхэ. Энэ бүлэг хадаа Мао Цзэ-дунай «штабай шухала хүбиинь мүн» болоно гэжэ Хитадай хэблэл нэрлэһэн юм. Энээн тухайда городой үйлсэнүүдтэ нялгадаһан ехэ лозунгнууд гэршэлнэ.

Хитадай хүн зоноор олон Сычуань провинциин хүтэлбэрилэгшэдшье хоёр ондоо һаналтай болоһон байна. Мао Цзэ-дуниие, мүн тэрэнэй бүлэгые дэмжэдэг энэ провинциин хүтэлбэрилэгшэдэй дунда эсэргүү һаналтай бүлэг бии болоо гэжэ Сычуаниин радио мэдээсэнэ. Эдэ бүлэгүүдэй хоорондо «шуһата тулалдаанууд» болоно.

Хитадай зүүн-хойто зүгтэ мүн лэ түгшүүрилтэй байдал тохёолдонхой гэжэ «Ляонин жибао» газетэ мэдээсэнэ. «Культурна революциин» тала баримталдаг, мүн тэрээндэ эсэргүүсэдэг хүнүүдэй хоорондохи тэмсэл «улам шангадажа, орёо бэрхэ» болоо гэжэ газетэ бэшэнэ.

Дотор Монголой автономито районой «революционно комитедэй орган болохо «Нэймэнгу жибао» гэжэ газетэ Дотор Монголдо хэдэ хэдэн ехэ тушаал эзэлһэн КПК-гай ЦК-гай политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КНР-эй Гүрэнэй Соведэй премьерэй орлогшо Уланьфу гэгшые дахинаа хаража бэшээ. Уланьфу «революцида эсэргүү ревизионист, эб таһалагша» мүн, национальностьнуудай хоорондохи «холбоо барисаа муудхаалгада тухирна» гэжэ газетэ зэмэлнэ.

Мао Цзэ-дунай бүлэгтэ эсэргүүсэгшэдые сүүдлэн мүрдэжэ байһан тухай мэдээсэлнүүд Хитадай хэблэлдэ толилогдожо үргэлжэлһөөр. Ляонин провинциин гол город болохо Шэньянда олон зоной хабаадалгатай митинг боложо, «культурна революцида» эсэргүү 22 хүндэ сүүдэй шиидхэбэри соносхогдоо. «Ляонин жибао» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, 7 хүниинь саазалагдахаар шиидхэгдээ, гурбаниинь—бүхы наһаараа түрмэдэ хаагдахаар, 12 хүниинь 10—15 жэл хүрэтэр түрмэдэ хаагдахаар шиидхэгдэһэн байна.

(ТАСС, февралиин 21).



1968

ЮРЫН СЭР

ҺААЛИ

Гүргэн урасхалта
баруун эрьедэ, Ёнго
һоо 4 модоной газарт
гын адагта «Дружба
һаалиин фермэ орш
гүүртэдэ 6 һаалишад
Фермые үнинэй ком
тохо Аюшеевич Буд
4—5 жэлэй турша
Эдэ һаалишадай д
шэг бэетэй, дүшэ га
эрэ хүн харагдадаг.
най түрүү һаалишан
нович Батуев гээшэ.
нович жэлһээ жэлдэ
жалта туйлажа. ко
4 жэлэй туршада т
алданагүй. Тиимэһэ
колхоз, аймаг дото
болонхой. Үнгэрэгшэ
үнеэн бүриһөө дун
1351 литр һү һа
үлүүлэн дүүргээ. Гал
һээ 20 тугал тэнж
гэжэ һаалишан нэгэ
гэ нэмэлтэ түлбэри
на.
...Манай гүрэндэ
дай добтолон ороход
бүүн Даба Батуев
хамгаалхаяа сэрэгэй
доо бэлэй. Даба Цы
руун фронт эльгээ
родск шадар дайш
эхилээ. Тэрэ тиихэд
гай командир ябаа.
ба шэн зоригтой сэ
наа харуулаа. Тэрэн
«Дайшалхы габьяага
һэн түрүүшын ме
Саашадаа Даба Бату
финскэ. 3-дахи Украи
нуудаар ябажа, т
хамгаалалсаа.
Һүүлэй һүүлдэ с
лер нохосой эшээн
лин хотодо илалтын
далсаад. «дайгаа д
һүүлдээд», түрэл н
бэлэй. Дайшалхы
шалһан Эсэгэ Ороноо
дайнай 2-дохи ш
«Дайшалхы габьяага
һэн хоёр медаль, «В
һэнэй түлөө», «Гер
һанай түлөө» гэһэн
тэрэнэй үбсүү шэмэг
1967 оной майн 9
шис Германиие илаһ
лэй ой гэһэн мед
һэн.
Түрэл нютагаа бу
дэнь колхозой правле
туевые һү һаалиин ф
шаар томилоо һэн.
нович һаалишадай
өөрынгөө дураар һа
хоор шиидэбэ. Колхо
ни энэ үүсхэлыень
үнеэ үтөө бэлэй. Э
түрүүшээр хэды я
лэй һүүлдэ колхозой
лишадай тоодо нэр
Даба Цыденович
лайнгаа түлөө колх
ниин, партийна
зүгһөө үнэтэ бэлэг б
шангуудаар ходоо
байдаг юм. Тэрэ жэ
гай түрүүшүүлэй с
баадалсадаг, хэдэн о
нуудаар, дипломуу
данхай. Гадна «РСФ
лис мүрысөөнэй отл
үндэр нэрэ зэргэ
Мүнөө Даба Цыдено
табан жэлэй гурба
бүри ехэ һү һаахын
доно.

Б. ДО

Захаамин.

ПРАВДА БУ

Мүнөөдэрэй

Нэгэдэхи хууда
тябриин туйлалтану
соо хамгаалагша»
дажабэгэй стат
эй Зэбсэгтэ Хүсэ
лэй ойдо зорюулга
эй материалнууд
Хоёрдохи, гур
һануудта: «Байд
хүмүүжүүлэгшэ
ми» гэһэн зэрэнц
зам түхай. гражда
гэ оронхоо хамгаал
дайнуудта хабаад
очерк, зурагал,
болон гэгшэдэй
Дүрбэдэхи хууд
вет Армиин алда
ойдо зорюулагда
пууд. Дэлхэйн
холнууд.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУ

Гор. Улан-Удэ,
Управления по печ
вете Министров
Н-03365.